

MAGYAR IPARMŰVÉSÉSZET

HUNGARIAN APPLIED ARTS

2019/6

TARTALOM

KIÁLLÍTÁSOK – MŰHELYEK

2 **Aranydiplomások 1968–2018**
Kor- és pályaképek a Pesti Vigadóban (*Ernyey Gyula*)

11 **Függönyök, áthatások**
Pájer Emília textilművészről kiállítása kapcsán (*Lovag Zsuzsa*)

17 **Új tüzek égnek**
A modern magyar kerámia születése Siklóson (*Mogán Orsolya*)

25 **Égrenézők**
Beszélgetés E. Szabó Margit textilművésszel pesti vigadóbeli kiállításáról (*Feledy Balázs*)

30 **Egy mindig kedvedre való táska**
Az unanotte márka története (*Sipos Tünde*)

34 **A Design Hét Budapest missziója**
Nyílt válaszlevél Novák Piroska cikkére (*Osvárt Judit*)

.....

ÉRTÉKŐRZÉS

38 **A magyar iparművészet fényes állócsillaga**
100 évvel ezelőtt hunyt el Thék Endre (1842–1919) bútorgyáros (*Rupprich Péter*)

44 **Piroska és a farkas**
Egy Grimm-mese illusztrációi könyvben és kerámián (*Margittai Zsuzsa*)

.....

MŰVÉSZET ÉS PEDAGÓGIA

48 **Pillanatfelvétel három részben**
Művészeti szakközépiskolák bemutatkozása a FISE Galériában (*Mascher Róbert*)

.....

TÁRGYKÖZELBEN

52 **Egy élet „kötélvezés”**
Tóth Sándor: Oszloppár (*Kreer Alexandra*)

.....

54 **Hírek**

CONTENTS

EXHIBITIONS – STUDIOS

2 **Golden Jubilee 1968–2018**
Portraits of artists and the age in Pesti Vigadó (*Gyula Ernyey*)

11 **Curtains, Interferences**
About textile artist Emília Pájer, apropos her exhibition (*Zsuzsa Lovag*)

17 **New Fires Burning**
The birth of modern Hungarian ceramics in Siklós (*Orsolya Mogán*)

25 **Looking into the Sky**
Talking with textile artist Margit E. Szabó about the show of her works at Pesti Vigadó (*Balázs Feledy*)

30 **A Bag You Always Like**
The story of the unanotte brand (*Tünde Sipos*)

34 **Mission of the Budapest Design Week**
Open letter in response to Piroska Novák's article (*Judit Osvárt*)

.....

SAFEGUARDING OF VALUES

38 **A Bright Star of Hungarian Applied Arts**
Furniture manufacturer Endre Thék (1842–1919) died 100 years ago (*Péter Rupprich*)

44 **Little Red Riding Hood**
Illustrations of a Grimm fairytale in book and ceramic (*Zsuzsa Margittai*)

.....

ART AND EDUCATION

48 **A snapshot in three parts**
Secondary schools of art introducing themselves at FISE Gallery (*Róbert Mascher*)

.....

CLOSE-UP

52 **The „Weave” of the Yarn of a Life**
Sándor Tóth: Pair of columns (*Alexandra Kreer*)

.....

54 **News**

A CÍMLAPON | ON THE FRONT COVER:
KUCHTA Klára: Signes énergétiques No. 2. (Energetikai jelek) – részlet
Klára Kuchta: Signes énergétiques No. 2. (Energetic signs) – detail
2001, ILFOFLEX színes fotó, a teljes méret: 90x130 cm
(Cikkünk a 2. oldalon)

A HÁTSÓ BORÍTÓN | ON THE BACK COVER:
E. SZABÓ Margit: L'art pour l'art társaság | Margit E. SZABÓ: L'art pour l'art company
2018, papír, lakkfólia, akril, Ø 15–80 cm
Fotó: Papp Zoltán (Cikkünk a 25. oldalon)

Aranydiplomások 1968–2018

KOR- ÉS PÁLYAKÉPEK A PESTI VIGADÓBAN

Rendhagyó és mintaadó tárlat jött létre 2019 májusában a Vigadóban. Sokkal több, mint szép tárgyak seregszemléje. Egy tárgyakkal társított nemzedéki bemutató, találkozó és időutazás, egy generáció szembenézése fél évszázados történetével, újraélve és megbeszélve a sokszor súlyos, máskor szívmengető eseményeket, és megmérni a létrehozott termést. A Magyar Iparművészeti Főiskolán (mai nevén Moholy-Nagy Művészeti Egyetem [MOME]) 1968-ban diplomázott 16 iparművész (építésbútortervező, textil- és ruhatervező, valamint ipari

formatervező) „életmű-kiállítása” tiszteletadás is volt a mestereket képző alma maternek. A Vigadó hatodik emeleti termében a súlyos, fehér, fekvő hasábok, mint élükre állított könyvek – gerincükön az alkotók nevével –, hordozták, ölelték fel az „olvasásra” váró mesterműveket. Azokat a munkákat, amelyek a különféle anyagok és a megmunkálásukhoz szükséges technikák, mindenekelett pedig a különböző emberi igények mély ismeretében születtek a kor és a hely koordinátái között, és értékeik révén váltak emlékezetes műalkotásokká.

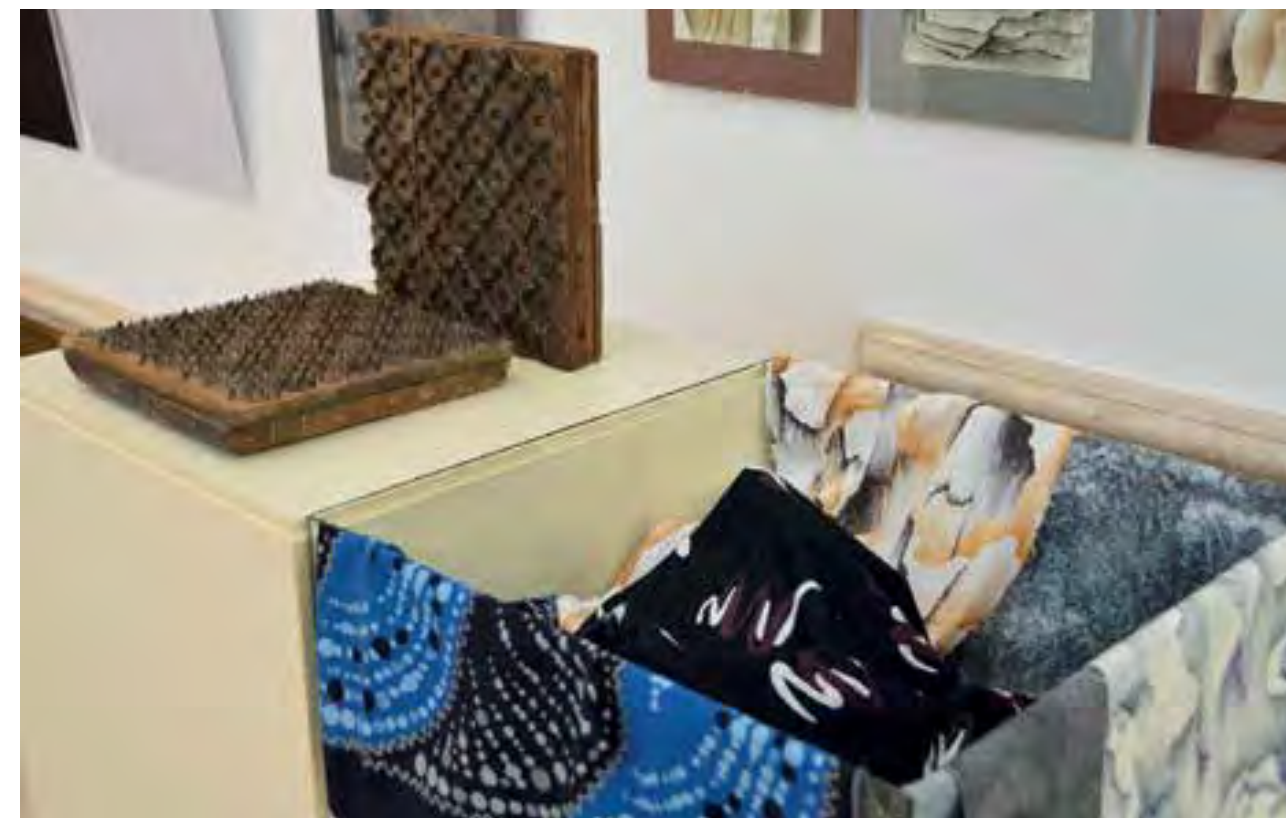
Aranydiplomások. A Magyar Iparművészeti Főiskola 1968-ban végzett növendékeinek kiállítása (részlet)
Golden Jubilee. Show of works by students of the Hungarian College of Applied Arts graduated in 1968 (exhibition photo)
Pesti Vigadó, Budapest, 2019cm
Fotó: Tóth László

SÜLI Erzsébet: Válogatás 50 év munkáiból – a diplomától napjainkig | Erzsébet SÜLI: Selection from the crop of 50 years – from graduation to our days
Fotó: Tóth László

Milyen volt ez a Magyar Iparművészeti Főiskola, amely napjainkban egyre inkább eltűnik fizikailag és szellemileg egyaránt? Olyan alkotóműhely volt, ahol a Mesterek sokszor szóval, de leginkább munkásságukkal tanították

a tanulni vágyókat. Ahol az olykor feszültségekkel teli oktatás a sokak számára nyomasztó városi élet nehéz perceit feloldó-megnyugtató óriási (éden)kert közepén folyt, az intézményt körülölelő, még beépítetlen, szabadon

BALÁZS Ildikó: Gyűjtött kéékfestő nyomódúcok és nyomott textilanyagok
Ildikó BALÁZS: Collected traditional blue dyeing blocks and printed textiles | 1985–1990
Fotó: Tóth László

ŐSZ Ilona: Dániai kulturális plakátok | Ilona ŐSZ: Danish cultural posters | 1980-as évek vége
Fotó: Tóth László

CZAPP György: Kulturális és kereskedelmi plakátok | György CZAPP: Cultural and commercial posters | 1990–2012
Fotó: Tóth László

köszálható dombok és hegyek nyugtató ölében. Persze változtak a Mesterek, az előadások és előadásmódok minőségben és időben is. Ma már azonban tudjuk – az eltelt idővel, további tanulmányokkal, különféle életutakkal a hátunk mögött –, hogy a személyes példánál nincs erősebb és maradandóbb hatású oktatási forma. A példaadók máig világosan jelennek meg az emlékezésekben: az építészknél-bútortervezőknél Szrogh György, Jánossy György, Jurcsik Károly, illetve Németh István, a textileseknél Rákossy Zoltán, Szilvitzky Margit, a formatervezőknél Dózsa-Farkas András, Németh Aladár. A meghatározó személyek, példaképek száma még sokunknál tovább gyarapodott a pályakezdés elején: Szendrői Jenő és Rimanóczy Jenő, Molnár Péter és Gulyás Zoltán építészek, Mialkovszky Erzsébet és Schäffer Judit jelmeztervezők mind hatottak, ahogyan az idősebb pályatársakkal, olykor alkotó családtagokkal együtt végzett tervezési és kivitelezési munkatapasztalatok is Ősz Dénes festőművésztől Pierre Cardin francia divatkirályig.

A mostani aranydiplomások, a háború éveiben született nemzedék voltaképpen három életet élt meg: egyet '68-ig, egyet '89-ig és egyet utána. Pályára lépésük még az ötvenes évek végétől fellendülő ipari termelés és modernizáció, az ipari művészet késői fellendülésének idejére esik. Az előző időszakhoz mérten mindenképpen, de bizonyos

értelemben az elkövetkezőhöz képest is a felívelés, a nyitás és a sokadkori újrakezdés ideje volt a hatvanas évek időszaka, még ha éppen 1968 a megtorpanás és új szakasz nyitásának ideje is. Ennek az évfolyamnak a tagjai élhettek először a pártállam 1962-es oktatási engedményével, és a sokukat származásuk miatt korábban érintő politikai megbélyegzés után ekkor jelentkezhetek a felsőoktatásba. 1968-ban végezve pedig beléphettek életük második nagy szakaszába, mely az időről időre változó, lassan oldódó, megengedőbbé váló, máig emlékezetes kettős beszéd és a „három T” kultúrájának idejére esett. Ötven évnél és egy drámai társadalmi változásnak kellett eltelnie, hogy kinyíljanak a hosszú hallgatás kapui. Sokaknál csak most a bemutatóra készülődve nyíltak meg az összeszorított szájak, hogy kit telepítettek át a negyvenes években Erdélyből és kit a Felvidékről vagy Újvidékről, és kit telepítettek ki az ötvenes években családotul a fővárosból a Hortobágyra, és kit „mobilizáltak” mindkétszer otthonából egy új világ építésének jelszavával. A hatvanas évek sem voltak mindenkinek gyönyörűek, közülük néhányan nem bírták tovább a terhelést, és elmentek, más országban találtak megoldást kínzó kérdéseikre. Voltak, akik közülük később visszajöttek, és most itt folytatják tovább tevékenységüket, ahol a többség maradt, küzdött és alkotott. Nem csupán esztétikai, nem is csak formai, sőt nem csak szakmai

PERCZ Bulcsu: Formatervek a Videoton Rádió- és Televíziógyár részére | Bulcsu PERCZ: Designs for Videoton Radio and Television Factory | 1968–1991
Fotó: Tóth László

URESCH Zsuzsa: Markazi látkép | Zsuzsa URESCH: View of Markaz | 2019, üveg, 122x80 cm
Fotó: Tóth László

TANKÓ Judit: Ruhatervek és falikárpit erdélyi motívumokkal | Judit TANKÓ: Clothes designs and tapestry with Transylvanian motifs | 1990-es évek
Fotó: Tóth László

megoldások és történetek húzódnak meg tehát az érzékeny megvalósított munkákban. Drámai (élet)történetek olvasói lehettünk a tablók és a művek között járva, az egyes alkotói személyiségek különböző megoldásaiban.

SIMON Judit: Részletek hazai és külföldi kiállításokból
Judith SIMON: Details from exhibitions at home and abroad | 1980–2007
Fotó: Tóth László

Milyen munkákat láttunk e háttér, kor és helyszín szövedéke előtt? Mindenekelőtt ami élénk tárult, nem szürke és drapp színű, nem hallgatag falak és merev figurák együttese, mint Bencze László emlékeztető, *Emberek és falak* című, 1968-ban készült festményén. Környezetünk, tárgyi világunk és végül életünk beszédes, színes, az azonos indíttatású alkotónemzedék tagjainak egyénileg különböző megoldásai; fél évszázad élményeinek és javító javaslatainak tárlata.

A kiállítók és a munkák nagy számából következően részletesebben itt nem lehet elemeznünk az egyes műveket. A szervezők sem az értékelés és ítékezés fórumának, hanem a megmutatkozás és a diskurzus terének szánták ezt az alkalmat. Szakterületi és műfaji színesség jellemezte a tárlatot a tér- és tárgytervezés mellett (az építészettől a bútortervezésig, a motorvonatoktól a csomagoláson

keresztül a játékokig, a textilanyagoktól a ruhaterveken és a bőrmunkákon át a különböző múzeumi tárgyak restaurálásáig) a kép- és látványalkotás hagyományos (táblaképfestészet, plakáttervezés, könyv- és folyóirat-illusztráció) és egészen új, friss anyagok és technikák használatával alkotott műveikig (köztük videóperformance, videó- és fényinstalláció). Voltak lokális jellegű, és voltak globális kihívásokra reagáló művek. Voltak hagyományos anyagokból és motívumokból, és voltak teljességgel új, sokunk számára ismeretlen anyagokból és funkciókból építkezők.

Az egykori építész-belsőépítész-bútortervező képzés többarcúságának bemutatása és dokumentálása az enteriortól a környezettervezésig ívelt: a különböző rendeltetésű reprezentatív hazai belső terektől – amire példa Somogyi Pál munkássága – a sikeres külföldi magyar kiállítások tervezésén, Simon Judit munkáin át a sajátos kultúrájú Salföld építészeti arculatának tovább építéséig terjedt, ami pedig Petrovics László tevékenységében követhető nyomon.

A bútortervezők és az ipari formatervezők csapata szenvedte el a legnagyobb változásokat a hazai gyáripar leépülésével, nagyrészt megszűnésével a rendszerváltás körüli években. Voltak, akik pályájukat még történelmi nagyvállalatoknál kezdték: a Ganz-MÁVAG Mozdony-Vagon- és Gépgyárban Budavári István, a Videoton Rádió- és Televíziógyárban Percz Bulcsu, a Kanizsa Bútorgyárban Tóth Tibor. Többségük azonban rövidesen a grafikai tervezés területén építette fel munkásságát (részben vagy teljesen Ernyei Sándor grafikus-tanáruknak köszönhetően). Volt, akinek sikerült formatervezői és grafikus – sőt, tovább bővítve a palettát –, kiállítás-tervezői munkásságot is folytatnia egy-egy intézménynél, vállalatnál, például Czapp Györgynek, vagy különösképpen hosszan a Törley Pezsgőpincészetnél Győri Károlynak. Mások mindvégig önálló formatervezőként különböző cégeknek dolgoztak a könnyűipari gépek tervezésétől a csomagoláson át a játéktervezésig, mint Hill Klára. Az utóbbi területen többen is működtek sikerrel, így mindenekelőtt Budavári István, aki a Kiss Áron Magyar Játék Társaság egyik alapítója is lett. Többük munkásságát hosszú oktatói tevékenység is fémjelzi.

Az alkotói helykeresésben hasonlóképpen nagy változatosságot mutat a textil- és öltözképtervezők pályaképe, akiknek gyári háttere a legkorábban vált múlttá. Csupán keveseknek sikerült eredeti szakterületükön megmaradniuk a gyáripari tervezésben, közülük való Balázs Ildikó a PNYV Textilfestőgyárból. Ugyanakkor ők voltak a legfogékonyabbak a történeti-helyi hagyományok folytatására és felhasználására az immár kisebb példányszámú munkáikban. A szövöttanyag-

és ruhatervezők az esetenkénti anyagtervezés, önálló ruha és ruházati kiegészítők tervezése és készítése mellett jelmeztervezésben, vagy éppen a nagy érzékenységet kívánó távol-keleti múzeumi műalkotások restaurálásában kamatoztatták tudásukat, mint Süli Erzsébet. Más az állandóan változó divatigényeknek megfelelően részint a butikok megjelenésével a hazai piacon, részint pedig a női divatot ma is irányító francia haute couture területén érvényesült, mint Tankó Judit, vagy német divatlapok sikeres tervezőjeként dolgozott, mint Uresch Zsuzsa. Harsay Ilona cipőgyárban kezdte formatervezői munkáját, majd szabadfoglalkozású művészként alkotta bőrből használati tárgyait és képzőművészeti alkotásait, végül pedig nemzetközi érdeklődést keltő könyvében összegezte szakterületének ismereteit.

Talán ketten mentek legmesszebb alkotóterületi, anyagi és technikai értelemben egyaránt az alma mater indíttatásától. Külföldön (Svájcban és Dániában) képzőművészként és oktatóként teljesítették ki pályájukat: Kuchta Klára a hatvanas évek tértextil-kísérleteitől indult, majd a legújabb anyagokat és technikákat használva jutott el a fényinstallációkig, Ősz Ilona pedig művészgenerációkat nevelt fel önálló grafikai tevékenység mellett. Valójában ők is „csak” éltek tehetségükkel, a főiskolán szerzett szélesebb tudással és az általuk megteremtett körülmények lehetőségeivel. Jól sáfároltak erejükkel, idejükkel, bemutatott anyaguk a példa rá. Ahogyan a kiállítók legnagyobb részénél a rangos állami és szakmai kitüntetések, az élethosszig tartó oktatói tevékenységek és az elvitathatatlan nemzetközi sikerek jelzik ugyanettől.

PETROVICS László: Építészeti és belsőépítészeti tervek a Balaton-felvidék számára
László PETROVICS: Architectural and interior decoration plans for the Balaton uplands | 1973–2006
Fotó: Tóth László

KUCHTA Klára: Signes énergétiques. Naissance des étoiles No. 1. (Energetikai jelek. A csillagok születése)
Klára KUCHTA: Signes énergétiques. Naissance des étoiles No. 1. (Energetic signs. Birth of stars) | 2001, ILFOFLEX színes fotó, 90x130 cm

„A mi Alma Materünk földjéből 1968-ban ágas-bogas fa nőtt ki” – fogalmazta meg emlékeit és jellemezte egyben e bemutatót tömören Ósz Ilona. Érzékletesen, de szerényen fogalmazott szavait mindenképpen kiteljesíteném: e különös fa ágain – a nehézségek ellenére – beérett a gazdag és sokféle termés, a művek

HARSAY Ilona: Egér & egér | Ilona HARSAY: Mouse & mouse
2014, papír, fa, műanyag
Fotó: Tóth László

időtállóak bizonyultak. A kiállítás legemlékezetesebb és legtovább mutató vonása az értékőrzés és értékteremtés természetes összhangja: a régi ruhadíszek felkutatásától a könyvkötések újrafelhasználásáig, a szabadon szárnyaló fényköltészettől a mindennapi használati tárgyak igaz, létező valóságunkat formáló kialakításáig. Köszönet mindnyájuknak az értékelvűség melletti kitartásukért. Külön köszönet a művek és alkotóik személyes találkozásait megszervezőknek, Harsay Ilonának, Somogyi Pálnak és Tankó Juditnak, valamint a műtárgyanyagot elegáns kiállítássá megtervezőknek, Somogyi Pálnak az installáció és Tóth Lászlónak a grafika és a teljes látvány megvalósításáért.

ERNYEY Gyula
designtörténész

(Aranydiplomások. A Magyar Iparművészeti Főiskola 1968-ban végzett növendékeinek kiállítása. Pesti Vigadó – Vigadó Galéria, VI. emeleti kiállítóter, Budapest, 2019. május 8. – július 19.)

Függönyök, áthatások

PÁJER EMÍLIA TEXTILMŰVÉSZRŐL KIÁLLÍTÁSA KAPCSÁN

Ez év áprilisában mutatta be Pájer Emília legújabb munkáit a Klebelsberg Kultúrkúriában. A kiállítás címe – *Áthatás* – nagyon pontosan határozta meg a műveket, a légiessen könnyű, áttetsző, de ugyanakkor markánsan térhatároló szövött függönyöket. Anyaguk, formájuk és rendeltetésük szerint függönyök, amelyek összekötik, de el is választják környezetünk tereit és a külvilágot, és ezt a funkciójukat – amely sokkal több a pusztán dekorációnál – a művész nagyon fontosnak tartja. De mivel Pájer Emília valódi – és állandóan kísérletező, újat alkotó,

egyéni mondanivalóval rendelkező – művész, munkái messze túllépnek lakástextil rendeltetésükön, mindegyik egy-egy önálló műalkotás, érzéseket és gondolatokat ébreszt nézőiben. Az alkotó és a befogadó között az teszi közvetlenné a kapcsolatot, hogy a művész maga szövi minden egyes munkáját, a szövőszéken kapják végleges, az alkotás folyamatát megőrző és tükröző formájukat.

Pájer Emília régóta folyamatosan jelen van és fontos alakja textilművészetünknek. Számos egyéni kiállítása mellett kezdettől rendszeres résztvevője a szombathelyi

PÁJER Emília Áthatás című kiállítása (részlet) | Emília PÁJER's exhibition titled „Interferences” (exhibition photo) | Klebelsberg Kultúrkúria, Budapest, 2019
Fotó: Sulyok Miklós

PÁJER Emília: Víz és levegő | Emília PÁJER: Water and air | 2017, pamut, vegyes textil, kézi szövés, 280x120 cm
Fotó: Sulyok Miklós

biennáléknak és triennáléknak és egyéb csoportos kiállításoknak, tagja a jórészt régi tanítványaiból alakult Eventuell Galéria közösségének, megérdemelt díjak és kitüntetések birtokosa. Azt azonban kevesen tudják, hogy mindezek mögött milyen szívós, sokrétű, a – sokszor nehéz és mostoha – körülményekhez alkalmazkodó munka áll.

A Magyar Iparművészeti Főiskola szövő szakjának elvégzése után a Lóden Posztógyárba irányították, ahol tervezői feladat nem volt, helyette végig kellett járnia a gyári termelés valamennyi fázisát. A fizikailag is embert próbáló munkát a művész utólag nagyon hasznosnak és tanulságosnak ítélte, de szerencsére nem kellett sokáig végeznie, 1960-ban az Iparművészeti Vállalatnál kínálták fel neki jacquard-tervezői állást. Itt dolgozott nyugdíjazásáig, 32 éven át. Új kihívás, új feladat volt ez, hiszen a tervezéstől a gépi előkészítésig, a kártyarajzok készítéséig mindent a művészek végeztek. Ennek kapcsán hívta meg 1976-ban a jacquard-kivitelezés tanárának az Iparművészeti Főiskola, ahol húsz évig

tanította a szövetszerkeztant, átadva tudását a műszaki és a művészeti tárgyak bonyolult egymásra hatásának rendszeréről.

Természetesen megmaradt a szövés, de nagyon nehéz volt megfelelő minőségű anyagokhoz jutni. A maga fésülte, fonta, festette gyapjúhulladékból készült lakástextilek keresett darabok voltak az iparművészeti boltokban. Emellett néhány kollégájával felfedeztek egy alkalmas anyagot, amivel húsz éven keresztül dolgoztak. Ez volt az NDK-ból importált celljuta, egy cellulózalapú regenerált szálból (nem műanyag) szőtt, rusztikus vászonkötésű, nagyon sprőd szövet. Eredeti rendeltetése szerint csomagolóanyag, ezért is hagyták benne a sok szövés hibát. Megfelelő előkészítés – mosás, fehérítés, festés – után azonban szép, tompa fényű nemes anyagnak tűnt, a szövés hibákat a művészek által alkalmazott szálhúzásos technikával tüntették el. Festeni is kitűnően lehetett, a Pájer Emília újabb munkáira jellemző finom színátmenetek már itt jelentkeztek.

PÁJER Emília: Víz és levegő (részlet) | Emília PÁJER: Water and air (detail)
Fotó: Sulyok Miklós

Azt, hogy az alkalmatlannak látszó alapanyagból művészi alkotást lehet létrehozni, az 1978-ban a Kulturális Kapcsolatok Intézetének Kiállítótermében rendezett, *Egy függöny története* című kiállítás bizonyította. A csaknem két tucat hófehér, függesztett textília a szálhúzással megbontott felületek különböző ritmusával szinte zenei felépítést adott a kiállításnak, Koczogh Ákos szavaival: „ünneplés áhítatot” keltve.

Az NDK megszűntével megszűnt a celljuta is, ami a művész szerint szerencse volt, mert nehezen szakadt el az anyagtól. Ekkor, 1990-ben vásárolt egy négynyüstös kézi szövőszéket, amin azóta is szakadatlanul dolgozik. (Egy interjúban elmondta, hogy számára a szövés olyan, mint a biciklizés, ha nem hajtják folyamatosan, eldőlné.) Ezen a szövőszéken minta nem szőhető, de csík, sáv, színátmenet igen. S amint azt a korábbiak és az idei kiállítás is tanúsítja,

ezekkel a szövés alaptechnikáihoz tartozó eszközökkel magas rendű műalkotások hozhatók létre. Nagyon vékony len-, pamut- és poliészter szálakból, színében és anyagában azonos vagy eltérő felvető- és vetülékfonal használatával a felületek végtelen variációi kerülnek le az egyszerű szövőszékről. Hihetetlenül aprólékos munka áll a légies textíliák mögött, egy-egy függönyméretű kiállított darab 3000–3600 vetülék „bevetéséből” áll. Ilyen munkát csak szenvedéllyel lehet végezni, ami Pájer Emíliában bőségesen megvan. Élvezettel alakítja szövés közben is a felületet, egy-egy színes vagy rusztikus vetülékszálal „belerajzol” a mintába, vagy papír- és textilcsíkokkal, vastagabb, alig sodrott gyapjúval, néha csipkével variálja a vetüléket. Gondolom, ugyanolyan derűvel hagyja, hogy a vizet ábrázoló textília kék szalag vetüléke hullámot vessen, amilyen örömmel a néző fedezi fel ezt az apró, véletlenül keletkezett részletet.

PÁJER Emília: Tűz | Emília PÁJER: Fire
2017, pamut, vegyes textil, kézi szövés, 280x120 cm
Fotó: Sulyok Miklós

PÁJER Emília: Föld | Emília PÁJER: Earth
2017, pamut, vegyes textil, kézi szövés, 280x120 cm
Fotó: Sulyok Miklós

PÁJER Emília: Föld (részlet) | Emília PÁJER: Earth (detail)
Fotó: Sulyok Miklós

PÁJER Emília: Függöny | Emília PÁJER: Curtain
2017, pamut, régi csipkék, kézi szövés, 260x120 cm
Fotó: Forray Tibor

PÁJER Emília: Mózes (részlet) | Emília PÁJER: Moses (detail) | 2008, pamut, papír, kézi szövés, a teljes méret: 260x120 cm
Fotó: Forray Tibor

Az ideai kiállítás gerincét a négy elemet – föld, tűz, víz és levegő – megjelenítő függesztett textilek adták. A *Tűz* alján az elszenesedett fa feketéje és az élő parázs vöröse látszik, följebb a lángok sárgáspirosa, fönt a füst szürkéje. Ahogyan a színekkel halad felfelé a kép, ugyanúgy válik maga a szövet is egyre áttetszőbbé, légiesebbé. A *Föld* képe is hasonlóan alakul, az alsó részéről bemutatott fotón jól látszik a szövés sűrűsége, darabossága. A vetületek között a művész mindegyik függönyben felhasznált saját, régebbi anyagaiból származó textilcsíkokat, s bár ezt csak ő maga tudja, de kézzelfogható bizonyítéka alkotásainak kontinuitására.

Külön teremrészben voltak kiállítva a fehér függönyök, amelyeken mintegy idézőjelbe foglalva láthatók a vetületek beléjük szőtt régi csipkék. A múlt töredékeinek modern felhasználása érdekes, kissé nosztalgikus hangulatokat kelt, és a textilművészet kontinuitását is kifejezi.

Pájer Emília munkásságának fő területe a függöny, amit ő egyáltalán nem érez alacsonyabb rendűnek, mint az önálló textilképeket. Az Iparművészeti Múzeumban

2006-ban rendezett életmű-kiállításának is az *Életem, függönyeim* címet adta. Néha azonban önálló falképeket is készít, hasonló technikával, mint a függönyöké. Az ideai kiállításon ezek nem szerepeltek, de egy róla szóló írásban mindenképpen érdemes felidézni egy-két darabot. A kecskeméti Kortárs Keresztény Ikonográfiai Biennáléra küldött bibliai témájú falképekből két munkát szeretnék bemutatni, mindkettőn a beleszórt felírt papírcsíkok adják a fő motívumot. A *Bábel* tornyát – ami id. Pieter Bruegel tornyához hasonlóan fölfelé egyre szűkülő emeletekből áll – különböző nyelven írt szövegek, a *Mózes* törvénytábláit héber feliratok értelmezik. Egy függönyszövő iparművész kirándulásai a grand art világába.

LOVAG Zsuzsa
régész, muzeológus

Új tüzek égnek

A MODERN MAGYAR KERÁMIA SZÜLETÉSE SIKLÓSON

Ötven éve annak a történelmi pillanatnak, amikor egy különleges művészetpártoló egyéniség és egy fáradhatatlan művész karizmatikus személye találkozott, hogy kijelöljék a helyét az első hazai kerámiaszimpoziumnak.¹

Schrammel Imre keramikumművész, aki nemcsak a magyar, de a nemzetközi művészeti porondon is a legbiztosabb elméleti és gyakorlati tudással építi a kerámiaművészet csúcsait, mindmáig szakadatlanul kutatja az elemi erők, a természeti törvények hatását az agyagra. Még mesterétől, Borsos Miklóstól vette át azt a szellemiséget, amely szerint minden egyes lépést a munkafolyamatban maga a művész végez: az anyag kiválasztásától a mintázáson és öntésen át, a mázazáson keresztül a kész tárgy kiégetéséig. Az alkotó egy összefüggő, szerves folyamat részeseként van jelen, amelyben a technikai és anyagismeretek megléte szükségszerű. Schrammel „kezdő porcelánosként” először a Hollóházi Porcelángyárban készített új szemléletű kerámiákat: a hatvanas években természeti formák ihlette porcelánedényeket tervezett, és kereste ezáltal a porcelántárgy formai megújításának lehetőségeit. A gyárak azonban bezárták kapuikat újító szándéka előtt. De mit is tehet egy keramikus az ipar által kínált technológiai és anyagbeli lehetőségek nélkül?

Benkő Ilona keramikus és férje, Péri József ötvösművész 1965-ben meghívottként jutott ki az ausztriai Gmundenben néhány éve létesült nyári kerámiaszemináriumra (Internationales Gmundner Sommerseminar

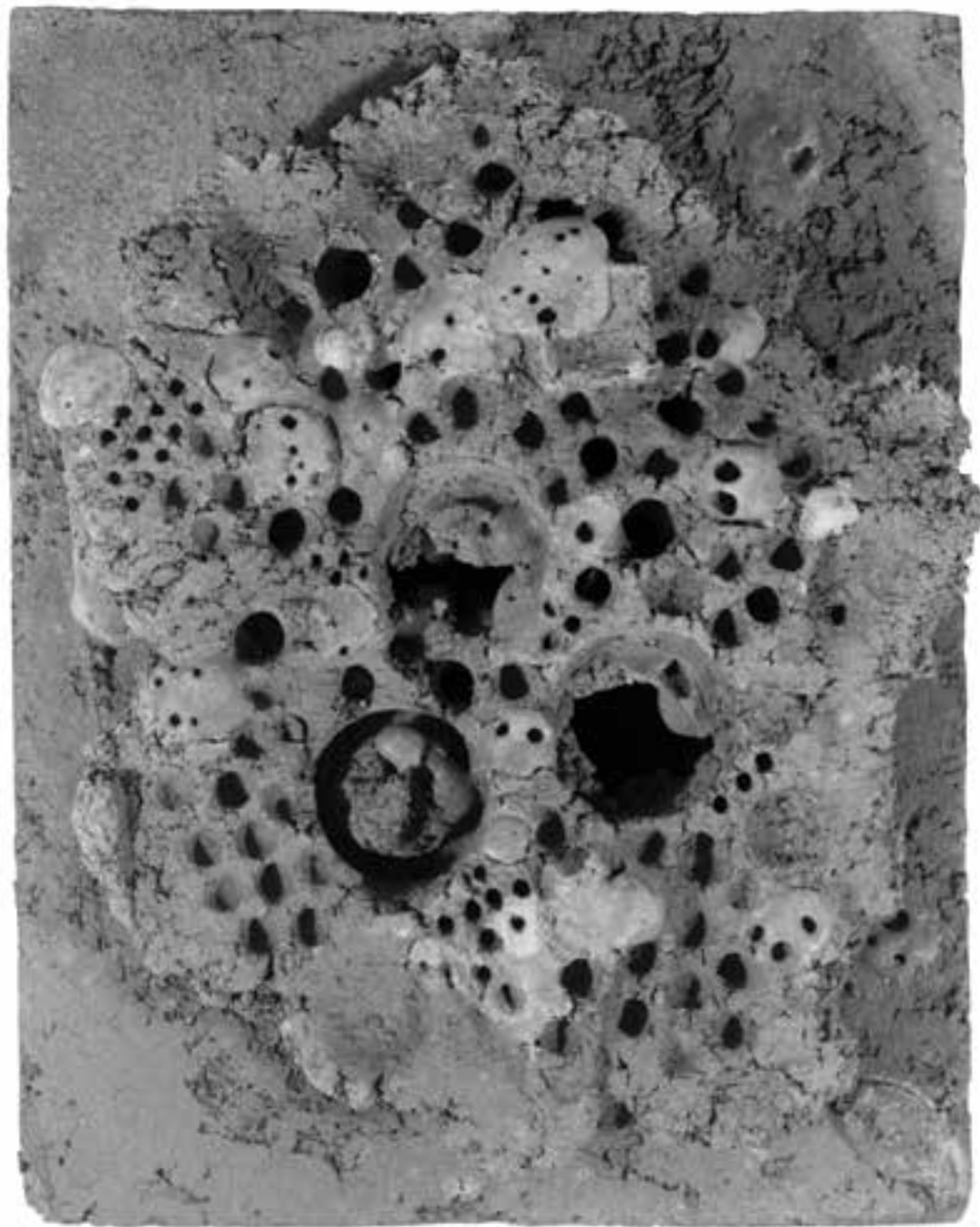
für Keramik). Tapasztalataikat megosztották Schrammel Imrével, aki 1967-ben szintén meghívott résztvevője lett az alkotótelepnek. Ezt az akkori keramikusszakma számára teljesen új alkotói létformát 1963-ban az osztrák keramikus, Kurt Ohnsorg teremtette meg saját nyári műhelyének kiterjesztéseként, ami később a világ első, nemzetközi kerámiaszimpoziumává nőtte ki magát (1969-től Internationales Keramiksymposium Gmunden).² Természetesen az osztrák szimpózium és alkotótelep is csak a gmundeni kerámiagyár támogatásával és közelsége miatt jöhetett létre, és működik mindmáig. Ohnsorg is egy másik művész kolléga által inspirálódott: a honfitárs szobrász, Karl Prantl, ugyanis 1959-ben a Sankt Margarethen-i kőbányában hozott létre úttörő jelentőségű kőszobrászati szimpóziumot, ahonnan később Rétfalvi Sándor szobrászművész résztvevőként hazahozta az ötletet, és 1967-ben megalapította az először képzőművészeti, majd kőszobrászati szimpóziumot Villányban. Schrammel Imre is hallott a villányi eseményekről, valamint saját szimpóziumi tapasztalatait a gmundenin kívül (az akkor csehszlovákiai) Bechynén is bővítette. Rádöbbenve, hogy a magyar kerámiaművészet mennyire lemaradt a nemzetközi eredményektől, és tudván, hogy a hazai keramikusoknak nincs lehetőségük bejárni a világot, és egyénileg megteremteni a szükséges technikai feltételeket, csakis a szimpóziumban látta az utat. Mi vezette e nemzetközi szimpóziumi tapasztalatokkal hazaérkezett, a hazai kerámia megújulásának útját kereső művészt Siklósrá?

SCHRAMMEL Imre: Plasztika | Imre SCHRAMMEL: Sculpture | 1969, samottos agyag, sómázás, 49x39x25 cm (Janus Pannonius Múzeum, Pécs)
Fotó: Nádor Judit / Janus Pannonius Múzeum

TÖRÖK János: Kettős figura | János TÖRÖK: Dual figure | 1969, városlódi agyag, mázas, 56x27x16 cm (Janus Pannonius Múzeum, Pécs)
Fotó: Nádor Judit / Janus Pannonius Múzeum

LŐRINCZ Győző: Falikép | Győző LŐRINCZ: Wall picture | 1969, pirogránit, sómázás, 30x37x15 cm (Janus Pannonius Múzeum, Pécs)
Fotó: Nádor Judit / Janus Pannonius Múzeum

Akkoriban az állami építkezési beruházások költségeinek két ezrelékét műalkotások létrehozására kellett fordítani. A Képző- és Iparművészeti Lektorátus hatáskörébe tartozott többek között a kötelezően elrendelt művészeti alkotások, köztéri szobrok elhelyezésének és bírálatának teljes folyamata, amelynek nyomán kortárs szobrászok, festők és iparművészek megbízásokat kaphattak köztéren és középületben új alkotások megvalósítására. A lektorátuson dolgozott Dvorszky Hedvig művészettörténész, aki építészekkel és művészekkel járta az országot, és kereste

az alkotók érvényesülési lehetőségeit, amikhez több vidéki megyei és városi vezető személyében támogató partnereket is talált. Ilyen módon irányította a kerámiaszimpozium hazai megvalósulásának módját kereső Schrammel Imrét a Baranya Megyei Tanács kivételes mecénáló képességű, műkedvelő és művelt kulturális elnökhelyetteséhez, Takács Gyulához.

Pécs kiemelkedően vérbő művészeti élete, gazdag művészeti értékei az ókeresztény emlékektől a modern avantgárdig jól ismertek. A Zsolnay-gyár jelenléte pedig

CSEKOVSZKY Árpád: Lovascsoport | Árpád CSEKOVSZKY: Group of riders | 1970, samottos városlödi agyag, 10x44x26 cm (Janus Pannonius Múzeum, Pécs)
Fotó: Nádor Judit / Janus Pannonius Múzeum

teremtő erővel bírt a magyar kerámiaművészet számára, nem véletlen, hogy a gyár hivatalos fennállásának 100. évfordulója alkalmával, 1968-tól az Országos Kerámia Biennálékat Pécsen rendezték, s ezáltal egy országos szakmai rendezvényt indítottak útjára vidéken. Ráadásul a Baranya Megyei Tanács tervezete Aczél György jóváhagyását és támogatását élvezte, aki üdvözölte a művészeti kezdeményezéseket e térségben.³

Schrammel keramikus kollégáival – Garányi Józseffel, Csekovszky Árpáddal és Majoros Jánossal kereste fel Takács Gyulát, aki támogatta a kerámiaszimpozium ötletét. A megyei helyszíneket bejárva egyértelműnek bizonyult, hogy a csodálatos elhelyezkedésű siklósi vár, illetve a területén lévő, akkor romos állapotú ferences kolostor ideális otthona lesz a kerámiaszimpoziumnak, alkotóháznak. Még évek kellettek ahhoz, hogy a kolostort egészében birtokolhassák, felújítsák, és hogy használatba vegyék a vár restaurált Perényi-bástyáját, udvarát, s hogy biztosíthassák a színvonalas technikai feltételeket. Segített ebben akkor a Művészeti Alap és az Országos Műemléki Felügyelőség is. A villányi kőszobrász-alkotótelep közelsége is sokat jelentett az egymást inspiráló művészek közötti eszmecsere szempontjából.⁴

1969 nyarán azonban majdnem csírájában elhalt a kezdeményezés, mert a szakmai „elithez” tartozók, akiket Schrammel meghívott a siklósi közös munkára, nem jelentek meg. Friss diplomásokat „toborzott” ezután az iparművészeti főiskoláról, akik megdöbbentek a meglehetősen mostoha körülmények láttán. Schrammel tisztában volt azzal, hogy a Nyugaton látott technológiai előnyt nem tudják utolérni, ezért ellenkező irányba indult: „Mi úgysem tudunk olyat csinálni, mint a nagy, nemzetközi, elkenyészett művészek, forduljunk ahhoz, ami van, a lábunk alatt, a földhöz” – mondta akkor, s így is tett. Őseibert játszottak, a kezdetleges állapotok pedig megoldásokat szültek: Maguk építettek úgynevezett kocszos kemencéket – hangzatosan „etruszk kemencéknek” nevezték – samott-tégelből, gödröket ásva a kertbe. Ezekben magas tűzön lehetett kiegészíteni a nyers agyagot. Később a Zsolnay-gyár is segítette a munkát – jóllehet az első innen kapott kemencét kémény híján nem tudták használni. Nem volt mázunk sem, tehát a szőlőtermesztésben használatos rézgálicot és vasgálicot vettek a helyi agrárboltban, belőlük változatos színeket tudtak előállítani, de feltaláltak egyéb, addig nem létező technikai megoldásokat is. Mint elhivatott tanár, Schrammel kötelességének tartotta az új és biztonságos

technológiák megismertetését a tanítványokkal. A fazekastechnológia mérgező, ólmos mázainak használatát a főiskolán már régen be akarta tiltatni, de sikertelenül. Miután a siklói szimpóziumon bevezették a magastüzi kerámia készítésének mesterségét, el lehetett érni, hogy az egyébként itthon elterjedt, ólomázas technikát korszerűbb megoldás váltsa fel.

1969-ben, a többségükben huszonéves fiatalok tehát szinte a semmiből hozták létre munkáikat. Az érettebbek (Benkő Ilona, Horváth Sándor, Lőrincz Győző, Schrammel Imre) spontán módon csatlakoztak a legprogresszívebb nemzetközi művészeti trendekhez. Az 1969-es siklói munkák között találunk a népi iparművészet jegyében készült alkotásokat (Nádor Judit, Molnár Imre, Pattantyús József művei), valamint geometrikus formavilágú munkákat (Borsódy László, Pál Erzsébet, Szávost Katalin, Szekeres Károly kerámiai), vagy épp Henry Moore hatását mutató kispasztikát Török Jánostól.

Az 1970-es szimpóziumon a magyar keramikusok már több hétig együtt alkottak a számos országból érkezett kollégáikkal. Nemzetközi hatások érkeztek japán, lengyel, finn, olasz, norvég, csehszlovák,

osztrák és örmény művészek révén. A szimpóziumon dolgozó gyári tervezők szintén fantáziát láttak abban, hogy szabad alkotóként más utat is járhatnak, mint a sorozatban gyártott ipari termékekét, ugyanakkor a gyári technológiák professzionális ismeretét osztották meg a többi résztvevővel. Mindezt ötvözve a második siklói szimpózium már hatalmas hazai és nemzetközi sikernek örvendett. Elkezdődött egy gyűjtemény megalapozása is: a szimpóziumon készült művek egyharmada maradt a művészé, egyharmada az alkotótelep gyűjteményébe, a harmadik harmada a pécsi Janus Pannonius Múzeumba (JPM) került, bár idővel ezt a feltételt egyre nehezebben vállalták a művészek. 1970 januárjában a Siklói Várban tekinthették meg először a látogatók azt a kollekción, amely az első kerámiaszimpózium műtárgyaiból állt össze.

Siklós, a modern magyar kerámiaművészet bölcsője címmel 2015 végén a Siklói Várban, majd 2016 elején a pécsi JPM Múzeum Galériában láthattuk az első két év átütő erejét szemléltető kiállítást a múzeumban őrzött munkákon keresztül. A tárlatokat a múzeum főmuzeológusa, a közelmúltban elhunyt Sárkány József rendezte.

Az 1967-ben útnak indult villányi szimpózium, valamint az 1969-ben született siklói kerámiaszimpózium

Alde KAKABADZE: Stilizált állatfigura | Alde KAKABADZE: Stylized animal figure | 1970, samottos agyag, festés, 38x42x26 cm (Janus Pannonius Múzeum, Pécs)
Fotó: Nádor Judit / Janus Pannonius Múzeum

MOLNÁR Imre keramikus munka közben a siklói kerámiaszimpóziumon 1970-ben | Ceramist Imre MOLNÁR at work during the ceramic symposium at Siklós in 1970
Fotó: Nádor Judit / Janus Pannonius Múzeum

MAJOROS János keramikus munka közben a siklói kerámiaszimpóziumon 1970-ben | Ceramist János MAJOROS working at the 1970 ceramic symposium at Siklós
Fotó: Nádor Judit / Janus Pannonius Múzeum

rövidesen további új hazai alkotótelep megalakulását inspirálta, s ilyen módon elindította a magyar szimpóziummozgalom, amely a nemzetközi művészcsere révén a korszerű művészeti áramlatok megismerésének egyedüli fóruma lett hosszú ideig. Egyúttal a szimpóziumok azzal a szándékkal jöttek létre, hogy kísérleti műhelyé váljanak, lehetőséget teremtsenek a kutatómunkára és a szellemi-szakmai megújulásra. Egy fokozottan ellenőrzött, szigorúan szervezett kultúrpolitikai közegben a művészeknek alkalmuk nyílt találkozni, szabadon alkotni. Nem műtermi körülmények között, hanem szabad ég alatt dolgoztak, ebben a környezetben a kérdések közös megvitatása új távlatokat nyitott az egyéni alkotói utak számára. Az inspiráló kollektív munka során pedig egymást segíthették az összetett technológiai folyamatokban is. Ezen munkaforma időszakosságával, folyton változó társaságával egy új alkotói modell jött itthon is létre: az életmódszerű alkotásé, ami sokszor kísérleti műveket terem, de vannak közöttük olyanok, amelyek utat mutatnak az egész szakma számára.

A siklói kerámiaszimpóziumot Schrammel Imre kitartó és szuggesztív munkája alakította nemzetközi sikerű fejezetté a magyar kerámia történetében. Ahogy Dvorszky Hedvig fogalmaz: „*Úgy az egykori*

szimpóziumokhoz, mint bármely továbbihoz, az értelmes gyakorlati hasznosulás érdekében egy karizmatikus személy szükséges. E nélkül a létrehozott művészeti akció a szokásos workshopok szintjén marad, és nem hoz létre átütő szellemi minőséget.” Azáltal, hogy Schrammel az egykori határbezártágban meg tudta hívni a külföldi művész kollégákat a közös műhelymunkára, igen nagy lépést tett a később fokozatosan bekövetkezett szemléletváltozás érdekében. A siklói kolostor eleinte gazos és romos kertjében, a közösen végzett munka összekovácsoló erejével készültek elsőként azok a munkák, amelyek szakítottak a magyar kerámiaira korábban jellemző modernista szemlélettel. Másrészt itt született meg az évek során egyre határozottabban kifejlesztett magastüzi kerámia készítésének professzionális mestersége. A magyar kerámia történetében „Siklós” vízvonalzó, indulása szakmai forradalmat generált, melynek eredményeképpen fogható fel az is, hogy a kerámiát – a kicsit lenézett iparművészetet – teljes rangú autonóm művészetnek fogadják el.

Minderre emlékezünk fél évszázaddal később, amikor ismét nagy szükség lenne szimpóziummozgalomra, ezúttal felszabadítván a művészetet többek között a megélhetési nyomás alól, vagy az individualizmus béklyójából. Egyelőre a mai művésztelepek műhelyként működnek,

szeparálva dolgoznak a művészek, miközben időről időre egymásra találnak, kisebb művészcsoporthozásokba szerveződnek, pályázatokból vagy műteremprogramokból biztosítván egyfajta háttérrel maguknak. Vannak azonban alkotók, mint Schrammel Imre, aki a szavai szerint „szimpózium-megszállott”, létformája az életmódszerű alkotás, amit a kollektív munka motivál mindmáig. Mint született tanár egyúttal vallja, hogy a szimpóziumok közösségteremtő erejük és tudásörökítő szerepük révén felbecsülhetetlen jelentőséggel bírnak az oktatás terén. Nem véletlen, hogy az alapos szakmai tudás megszerzését, valamint a kísérletező-kutató attitűd elsajátítását szorgalmazó első hazai posztgraduális művészeti iskola – a pécsi Képzőművészeti Mesteriskola – hazánkban először a siklói és villányi alkotótelepek helyszínén,

azok infrastruktúrájával és szellemi örökségével tudott elindulni. A rendszerváltás előtt virágzó alkotótelepi élet fenntartására azonban 1990 után nem volt átfogó stratégia, és a siklói kerámia-alkotótelep sem tudott a 2000-es évektől életben maradni a megváltozott finanszírozási körülmények között, távol a fővárosi lehetőségektől.

SCHRAMMEL Imre keramikus a kemencékhez ásott gödörben a siklói kerámiaszimpóziumon 1970-ben | Ceramist Imre SCHRAMMEL in the pit dug for the kilns at the ceramic symposium in Siklós in 1970
Fotó: Nádor Judit / Janus Pannonius Múzeum

A Baranyai Alkotótelepek (Siklós), a Nemzetközi Kerámia Stúdió (Kecskemét) és a Vásárhelyi Kerámia Szimpózium (Hódmezővásárhely) azok a műhelyek, ahol teret kapott a professzionális kerámiaművészet Magyarországon. Noha „Siklós” megszűnt, öröksége jól érzékelhető mindmáig. A siklói szimpóziumok talaját széthintve a „föld” szeretete, a kerámia készítés mint közösségi tevékenység és a szabad ég alatt zajló munka máig eredeti, az anyagban rejlő lehetőségeket feltáró alkotásokat terem.

HORVÁTH Sándor keramikus munka közben a siklói kerámiaszimpóziumon 1970-ben | Ceramist Sándor HORVÁTH at work during the ceramic symposium at Siklós in 1970
Fotó: Nádor Judit / Janus Pannonius Múzeum

1. A szerző a cikk megírásakor elsősorban a Schrammel Imre keramikusművésszel, Dvorszky Hedvig és Csenkey Éva művészettörténészekkel, valamint Takács Gyulával, a Baranya Megyei Tanács egykori tisztviselőjével 2018/19-ben készített interjúira támaszkodott.

2. A nyugat-európai művészek körében már ismert műhelygyakorlat volt a szimpózium, ahol a műkereskedelemtől diktált trendek helyett a közös kísérletezést és a szakmai tudás elmélyítését szorgalmazták az alkotók.

3. Hazánkban a kultúrpolitika három T-jével (tiltás, tülés, támogatás) szembeforduló, a művészeti nyelvet megújító neoavantgárd számára a kevésbé ellenőrzött vidék szabadabb terepek bizonyult a '60-as, '70-es években, mint a főváros.

4. A Baranya Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának alkalmazásában 1970-től a két nemzetközi alkotótelep tevékenységének szervezője, majd az 1973-ban létrehozott Siklói Alkotótelepek első intézményvezetője Csenkey Éva lett. (1984-től Baranyai Alkotótelepek az intézmény neve.)

Sárkány Józsefnek a Siklós, a modern magyar kerámiaművészet bölcsője című kiállításáról írt cikke lapunk 2016/1. számának 6–10. oldalán olvasható.

Égrenézők

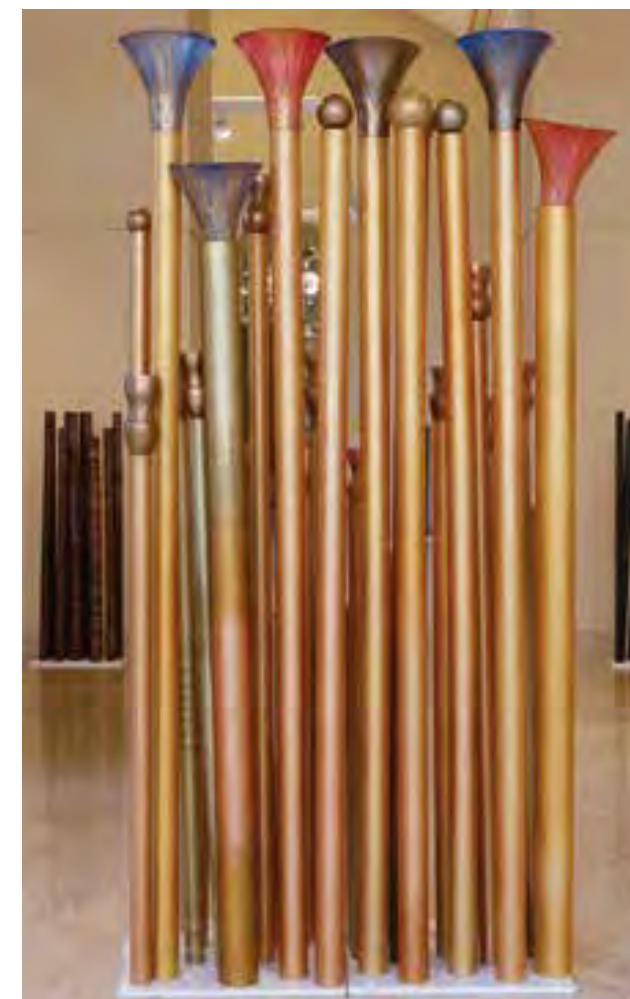
BESZÉLGETÉS E. SZABÓ MARGIT TEXTILMŰVÉSSZEL
PESTI VIGADÓBELI KIÁLLÍTÁSÁRÓL

E. Szabó Margit a Magyar Iparművészeti Főiskola szövöttanyag-tervező, szőnyegszövő és gobelin szakján szerzett diplomát, majd sikeres szőnyegtervező tevékenységének évtizedei következtek. Megújítva a szőnyegről kialakult közmegegyezéssel szemléletet, különböző kultúrák átírt motívumrendszereivel hozta létre szövött, gyapjúalapú munkáit, melyek távolabbi kultúrák szín- és formaélményeire éppúgy épültek, mint az itáliai reneszánsz művészet és életérzés tobzódására, s a közép-európai szecesszió motívumaira, atmoszférájára. A függeszthető falikárpitot követően a vízszintes burkolatot takaró szőnyeg megújító művésze lett, s folyamatosan születnek új tervei, munkái: az elmúlt évtizedekben munkássága alapvetően átrendeződött.

E. Szabó Margit textilművész 2018 őszén a Vigadó Galériában Égrenézők címmel jelentős kiállítást rendezett, amelyet nevezhetünk egy (igaz: kisebb) életműkeresztmetszet-bemutatónak is.

– Mi volt a célja ezzel a nagyszabású kiállítással?

– Aki folyamatosan tevékenyen alkot, nyilván lehetőség szerint szeretné – úgy a szakmabeli, mint a civil látogatók számára – megmutatni munkásságának eredményeit. Munkáim részben kis és középszeriás designersorozatokról, más részük egyedi, egyszeri, de igen különböző feladatok teljesítéséből állt, középületekbe, szállodákba tervezve. Ezeket a munkákat jóformán csak egy szűk körű „zsűri” látta, tehát mindenképpen szükségem volt/van a megmutatkozásra. Ahogy íróvá is csak az tud válni, akinek a könyvét olvassák, ezen a művészeti területen is ugyanúgy szükséges a láthatóság...

E. SZABÓ Margit: Égrenézők, installáció
Margit E. SZABÓ: Looking into the sky, installation | 2018, papír, akril
Fotó: Papp Zoltán

E. SZABÓ Margit: Kenya, installáció | Margit E. SZABÓ: Kenya, installation | 2018, gyapjú, szövés, papír, akril
Fotó: Papp Zoltán

– *Miért épp az Égrenézők címet kapta a kiállítás?*
 – Bármelyikünket ér egy hír, rögtön reagálunk, szemünk tágra kerekedik, s azonnal az égre szegezzük tekintetünket, várva, gondolva valamire, ami „fentről” kap választ, megoldást... Az általam formált műtárgyak egy része is felfelé terjeszkedik, némi túlzással: „közelítve a mennyei világ felé”; kinyílnak, kitarulkoznak a befogadásra – kérdések és válaszok születésére –, s tekintetünket az ég felé vezetik, továbbrepítik. Egy regény címe is csak egy bizonyos, lényegi utalást tesz az egész tartalmára, ami a cím mögött rejtőzhet. Mindezt sugallják korábbi papírszobraim is...

– *Szövés és rajz miként kapcsolódik, és miként határolódik el művészetében?*
 – A rajzolás, a festés minden esetben megelőzi a szövést, kivéve, ha improvizál az alkotó. Egy gobelint vagy egy szőnyegtervet igen pontosan szükséges előzetesen megtervezni – anyag, méret, konstrukció. Szőnyeg esetében a komoly funkcionális megfelelésre is figyelni kell. Nem minden terv akar átlénygülni textillé, bőrré, fémme, kerámiává, csak a lehetőség rejlik bennük, de...

– *Az installációkban való gondolkodás és építkezés kiállításainak központi eleme lett. Hogyan alakult ki ez a vonzalom?*
 – Az általam nagyon szeretett papíryanag körülbelül hatezer év óta hordoz írást, a neve pedig talán a papirusztól eredeztethető. Napjainkban újabb reneszánszát éli, de a technológiai haladással, változással új esztétikai gyarapodás is bekövetkezett. Ami az én gyakorlatomat illeti: évtizedeken át terveztem standard méretű szőnyeget, s ebből alakult ki, hogy a tervezett, eredeti nagy méretekben kezdtem más tartalmú, más jellegű műveket alkotni. Ha műtárgynak, ha grafikának nevezhető néhány négyzetdeciméter, akkor a szokatlan méretű, ajtónyi nagyságú papírkép is műtárgynak minősülhet. Az eszközök tárháza lehetővé teszi, hogy selyemhez, bőrhöz, finom fémhez hasonlítson. Így, a papírkép hatására készülhet más jellegű, újfajta műtárgy, a beváltak, ismertek mellé. Ezekből már igen széles skálán tudok komoly kiállításra való műtárgyakat készíteni, bemutatni.

– *Van-e jelene és jövője a szőnyegtervezésnek? Kivel, kikkel dolgozik most együtt, ha egyáltalán erre módja és lehetősége van?*
 – Napjainkra megváltoztak a körülmények, és én is változom. Mindennek ellenére meg-megtalál egy-egy kivételes megbízás, amit örömmel vállalok. Ha módomban állna és bemutatathatnám az elkészült designsorozatomat, az érthetővé tenné, miért nincs hiányérzetem, mert

igen tekintélyes a létrehozott és szinte csak külföldön gazdára talált designszőnyegek sora. Az egyedi darabokkal összetéve és összevetve igen nagy iskolát jártam ki, s azt hiszem, jelentős íve van pályámnak, s különleges az a „szerep”, amit vállalhattam.

E. SZABÓ Margit: Tobzódás | Margit E. SZABÓ: Luxuriance
2018, papír, akril, 220x150 cm
Fotó: Papp Zoltán

– *Milyen művészettörténeti korszakok állnak közel a szívéhez? Ezek megjelennek, felidéződnek munkáiban? S ha igen: milyen módon?*
 – Alapjában véve az igen egyszerű, letisztult ornamentika, valamint az eredeti indián vagy afrikai, kubai szövött textilek állnak közel hozzám, és természetesen mindenekelőtt a székely festékesek. Ezek világa szinte minden tervemen áttűnik, visszafogásra fegyelmez, kényszerít. Ami ezeken túl fontos számomra, az a szecesszió, az előbbieknél teljes ellenpontja: gazdag motívumvilága, színessége, aranyban való dúskálása nyugalmas, burjánzó és változatos... Mindezek ösztönösen bennem vannak, és érvényesülnek, amennyiben ez szükséges.

E. SZABÓ Margit: Bronzkor (részlet) | Margit E. SZABÓ: Bronze age (detail) | 2017, papír, lakkfílc, akril, a teljes méret: 220x150 cm
Fotó: Papp Zoltán

E. SZABÓ Margit: Cinquecento | Margit E. SZABÓ: Cinquecento
2012, rajz, papír, akril, 210x160 cm
Fotó: Papp Zoltán

E. SZABÓ Margit: Carmen titka | Margit E. SZABÓ: Carmen's secret
2013, gyapjú, szövés, 220x150 cm
Fotó: Papp Zoltán

– Hogyan értékeli így, egy év távlatából kiállítását?
– Mivel szeretek társakkal csoportosan kiállítani, szinte egy kis időrészt sem maradt azóta sem „szabadon”, folytatódott feszültséggel teli életem. Már is egy új helyen találtam magam, s ez a meghívás átvezetett egy másik jelenlétebe... Ami magát a vigadóbeli kiállításomat illeti, részben jó érzéssel gondolok rá vissza és így értékelem, de az új műtárgyak egy részének kimaradása miatt részben némi hiányérzetem maradt. Viszont ahogy ezen a kiállítóhelyen a nap sugara az amúgy is vidám színeimet még erőteljesebb ragyogásra készítette, s átította a teret, az bizony fokozhatta a látogatók örömeztétét és fokozta az enyémet is. Ez az összhatás, ez a helyszín, ezek a műtárgyak pozitív kisugárzású teret, tereket teremtettek, s mindebben nagy szerepet játszott műveim ottléte...
– További tervei? Szövés? Tervezés? Rajz?
– Mindig kész vagyok új feladatok megoldására, részt venni nyitott pályázatokon, valamint folytatni szeretném az eddigi gyakorlataimat, a magam építette úton haladva: ha kell, szőnyeget szövök, ha jó gondolatom támad, az összetettebb installáció világában építkezem, továbbrajzolom-festem az én szecessziós álmaimat...

E. SZABÓ Margit: L'art pour l'art társaság (részlet)
Margit E. SZABÓ: L'art pour l'art company (detail)
Fotó: Papp Zoltán

E. Szabó Margit kiállításán egyaránt fontos szerephez jutott a textil, a gyapjú, s másik oldalról: a papír. Igen. A szőnyegtervező állandóan rajzol, s a terv maga is műalkotás, ám az alkalmazott művészet státusában. A művész rajzai azonban az elmúlt években átléptek a grand art magasába, s a korábban terveket készítő designer teljes személyiségével odafordult a rajzhoz. S e művek immár nagy hatású, szuverén ornamentális rajzokként állnak (függnek!) előttünk. Ezzel egyidejűleg a műtermében hosszú ideje hengerformában tárolt szőnyegek is megihlették, a hengerforma rajzforma és műtárgyforma lett. A súlyos gyapjúszővésű szőnyegek a sokkal könnyebb papírgrafikává, hengergrafikákká alakultak át, a szőnyeg reinkarnációjaként. Kiállításán fő helyre került egy installációja, mely a kiállítás címadó műegyüttese lett: Égrenézők. Mint láthattuk, olvashattuk: az alkotót régóta foglalkoztatta ennek ábrázolási lehetősége. Az emelkedett kompozíció profán anyagok és tárgyak felmagasztosulása, papírplasztikai mintegy föld és ég között kapcsolatot teremtő jelekként is álltak előttünk. E. Szabó Margit kiállítása személyes egységet teremtett textil és papír, szövés és rajzolás, múlt és jelen között, a korábbi és újabb művek sajátos installációs szerkezetbe rendeződtek, s – ahogy az alkotó említette is – így vált a kiállítás egy fényes és pozitív kisugárzással teli szakmai eseménnyé.

FELEDY Balázs
művészeti író

E. SZABÓ Margit: Maestróra várva (homage à Liszt Ferenc)
Margit E. SZABÓ: Waiting for the Maestro (homage à Franz Liszt)
2014, papír, lakkfílc, akril, 230x150 cm
Fotó: Papp Zoltán

(E. Szabó Margit Égrenézők című kiállítása. Pesti Vigadó – Vigadó Galéria, Fogadóter és földszinti kiállítóter, Budapest, 2018. szeptember 6. – október 14.)

Egy mindig kedvedre való táská

AZ UNANOTTE MÁRKA TÖRTÉNETE

Egy iparművész és egy építész barátságából designtáskamárka született: Bráda Judit és Tóth Katalin megalkotta az *unanotte* márkánévvvel fémjelzett termékeket, melyek az elnevezés jelentésével ellentétben – ami olaszul annyit tesz, hogy „egy éjszaka” – korántsem szezonálisak. Sokkal inkább jelentenek hosszú távon is változatos élményt a táskák viselői számára.

Bár az *unanotte* kezdetben kettejük közös munkája volt, a kivitelezés és a tervezés részét ma már Bráda Judit viszi. Ahhoz, hogy jobban megértsük tervezési módszerét, érdemes néhány sarokkővet kiemelni szakmai pályafutásából. Bráda Judit a szakma elsajátítását a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola bőr szakján kezdte. Tanította Csiba Éva és Abaházi Katalin is, de a legtöbbet főiskolai mesterének, Sárváry Katalin ruhatervezőnek köszön, akitől szemléletformáló és hasznos tudást kapott az öltözképzéshez. Jelenleg a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Textiltervező Tanszékének tanára. A tanítás gyakorlata során még jobban el tudott mélyülni a szakmában, az oktatást és saját tervezői munkáját párhuzamosan folytatta.

Két éve kezdte el tervezni Tóth Katalin építésszel közösen az *unanotte* táskák prototípusait. Elképzelésük az volt, hogy olyan, kisebb sorozatban gyártható darabok szülessenek, melyek mindegyikében van valami érdekesség, valami szokatlan. A táskák esetében ez a különböző színekben elérhető és cserélhető pánt, melyhez egyedi technikát is kifejlesztettek.

Mivel korábban is kézműves, egyedi tervezésű táskákkal foglalkozott, és Bráda Judit számára ez a legotthonosabb szakmai terep, így a táskák elkészítését teljes mértékben ő végzi. Az első sorozat megalkotásakor Tóth Katalin hasznos ötletekkel gazdagította a tervezés folyamatát: a táskáknak vannak ipari jellegű részletmegoldásai, amik az építés szemléletén keresztül

kerültek be a tervezésbe. A táskapántok cseréléséhez kifejlesztett technika egy speciális, eredetileg más célra készült csavarnak köszönhető, amit Bráda Judit beemelt a táskakészítés kellékei közé. Tervei között szerepel, hogy ezeket a kiegészítő elemeket is ő maga tervezze meg, mert ezzel még egyedibbé teheti a táskákat.

BRÁDA Judit: unanotte alkalmi táská | Judit BRÁDA: unanotte formal bag
2017, lakkbőr, poliészter zsinór, rozsdamentes acél zsinórvég, varrás,
16x30x2 cm
Fotó: Jederán György

BRÁDA Judit: unanotte négyzetes hátizsák | Judit BRÁDA: unanotte square backpack
2017, lakkbőr, poliészter zsinór, rozsdamentes acél zsinórvég, elfordítózárral, varrás, 25x25x7 cm
Fotó: Jederán György

BRÁDA Judit: Cserélhető poliészter zsinórok unanotte táskákhoz
 Judit BRÁDA: Replaceable polyester cords for unanotte bags
 Fotó: Kelemen Csaba

BRÁDA Judit: unanotte oldaltáska | Judit BRÁDA: unanotte satchel
 2017, marhabőr, szilikon fogótartó, poliészter zsinór, rozsdamentes acél zsinórvég, varrás, 23x28x6 cm
 Fotó: Kelemen Csaba

BRÁDA Judit: unanotte alkalmi táska | Judit BRÁDA: unanotte formal bag
 2017, lakkbőr, poliészter zsinór, rozsdamentes acél zsinórvég, varrás, 16x30x2 cm
 Fotó: Mester Tibor

BRÁDA Judit: unanotte hátizsák | Judit BRÁDA: unanotte backpack
 2017, marhabőr, polipropilén zsinór, rozsdamentes acél zsinórvég, varrás, 35x25x8 cm
 Fotó: Kelemen Csaba

BRÁDA Judit: unanotte hátizsák | Judit BRÁDA: unanotte backpack
 2017, marhabőr, polipropilén zsinór, rozsdamentes acél zsinórvég, varrás, 35x25x8 cm
 Fotó: Kelemen Csaba

A különféle méretű és funkciójú táskák – legyen szó hátizsákról vagy kézitáskáról – alapanyaga bőr, melyet a tervező szintetikus anyaggal társít. A csavaros alkatrészrel oldható zsinórok lehetővé teszik, hogy a táskák funkcióját és színkombinációját a viselő kedve szerint alakítsa. Minden táskához tartozik egy imbiszkulcs, mellyel az alkatrészek oldhatóak, így lehet a zsinórokat bárhol és bármikor cserélni. Ezek a táskák túlmutatnak a divatszezonokon, tartósságuk és variálhatóságuk miatt hosszú távon használhatóak. Nem az aktuális divathoz kötődnek, sokkal inkább designtárgyként működnek, állandóságot képviselnek. Egy *unanotte* táska nem lesz idejétmúlt, mert nem kapcsolódik a trendekhez. A tervezőnek nem célja a szezononkénti megjelenés, de folyamatosan új gondolatokkal, új tervekkel egészíti ki és építi tovább kollekciónak. Jelenleg több mint tíz modell létezik, és ezek száma folyamatosan növekszik, mely a funkciók szerint is bővül: öv-, alkalmi, oldal- és mindennapi használatra szánt kis méretű táskák is tervben vannak.

A prototípusokat minden esetben Bráda Judit készíti el, de vannak segítők, akik a kivitelezés egy-egy fázisán dolgoznak. Jelenleg a táskák műhelymunkaként készülnek, de a példányszám növekedésével a kapacitás bővítése is a tervek között szerepel.

Az *unanotte* táskák igen széles célközönség számára jelenthetnek jó választást. A basic darabok, amik hagyományos, fekete bőrből és egyszerűbb színösszeállításokkal készültek, szinte bárki számára ideálisak lehetnek. De vannak olyan extrém színvilágú, izgalmasabb darabok is, melyek kivételes alkalomkor lehetnek érdekes kiegészítők. Az eddigi visszajelzések alapján a vásárlóközönség nyitott erre a fajta megoldásra is. A tervező szívesen és gyakran tervez egyedi kérésre is. Ezeknek a különleges daraboknak a megalkotása folyamatos inspirációs forrást és megújulási lehetőséget jelent számára. Az egyszerű szerkezetű, elegáns anyagból készült és letisztult formavilággal rendelkező tárgyakat a díszítésük, megmunkálásuk, részletmegoldásaik teszik izgalmassá.

Bráda Judit személyiségében ötvöződik tanítói hivatásának szeretete és a tárgyalatás iránti szenvedélye.

SIPOS Tünde
 művészettörténész

A Design Hét Budapest missziója

NYÍLT VÁLASZLEVÉL
NOVÁK PIROSKA CIKKÉRE

Az alábbiakban szeretnénk reagálni Novák Piroskának a *Magyar Iparművészet* 2019/1. lapszámában megjelent *Design: misszió, passzió, presszió* című cikkére.

Mindenekelőtt szeretnénk megköszönni a szerző érdeklődését fesztiválunk iránt – bízunk benne, hogy bár a cikk alapján számos kivetnivalót talált a rendezvényben, az évek során több olyan eseményben volt része, melyekről pozitív emlékeket őriz. Mindazonáltal szeretnénk néhány, a szerző által felvetett probléma hátterét megvilágítani, nem elsősorban a szervezőmunka körülményeit leírni, hanem azért, mert cikke a részt vevő alkotókra, designerekre, valamennyi közreműködő szakmai partnerünkre is rossz fényt vet.

A *Design Hét Budapest* fesztivál 2018-ban ünnepelte fennállásának 15. évfordulóját. A rendezvénysorozat 2004-ben azzal a céllal indította útjára a Magyar

Breathless – Az üveg születése. A Cseh Centrum interaktív kiállítása (részlet). Design Hét Budapest, 2018

Breathless – The birth of glass. Interactive exhibition at the Czech Centre (exhibition photo). Budapest Design Week, 2018

Fotó: Rácmolnár Milán

Formatervezési Tanács, hogy tudatosítsa a design értékét, gazdasági és társadalmi szerepét, növelje a design iránti bizalmat és erősítse a terület szereplői közötti kommunikációt. A Design Hét Budapest küldetése napjainkban egyértelműen a kreatívipar gazdasági versenyképességének hangsúlyozása, a design társadalmi ismertségének és elismertségének hatékony növelésén keresztül. Egyben kiemelt jelentőségű a design és a designgondolkodás mint gazdasági versenyelőnyt biztosító szemlélet szerepének közvetítése, és ezáltal hatékony, aktív párbeszéd létrehozása a szakma, a gazdasági döntéshozók és a nagyközönség között. Az elmúlt 15 év során a design szó jelentése számos módosuláson ment keresztül, ami mind nyomot hagyott nemcsak a hazai, hanem a nemzetközi designhetek, -fesztiválok tematikáján, felépítésén, programján. A Design Hét Budapest célja a kezdetektől fogva részben e folyamatos változás tartalmában történő megjelenítése, részben pedig az új szakágak, a fiatal tehetségek és kezdő vállalkozások bemutatása volt, ekként a fesztiválnak sem korábban, sem fennállásának 15. évében nem volt célja a múltidézés, a történelmi visszatekintés. Itt jegyezzük meg, hogy a Magyar Formatervezési Tanács gondozásában, a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával született meg a *Design Hét Budapest 15* című kötet, mely elérhető a Formatervezési Tanács honlapján. A másfél évtized történelmi visszatekintését adó összefoglaló kiadvány – benne a hazai kreatívipari szereplők felsorakoztatásával és a szakterületen lezajló folyamatok bemutatásával – átfogó képet ad a hazai designkultúráról, a magyar kreatíviparról, egyben támogatva a Magyar Formatervezési Tanácsnak a design gazdaságpolitikai szerepét felmutató törekvéseit. A jubileum alkalmából a fiatal generáció megszólítására

archív anyagokból is merítő, hosszabb-rövidebb kisfilmek is készültek, melyeket már a *design világnapja* eseményein, a Sziget fesztiválon, majd az őszi fesztivál során is több alkalommal vetítettek, illetve online felületeinken jelenleg is elérhetőek.

A Magyar Formatervezési Díj kiállítása (részlet).

Design Hét Budapest, 2018

Showing of works for the Hungarian Design Award (exhibition photo).

Budapest Design Week, 2018

Fotó: Danyi Balázs

Amennyiben a szerző az akár csak a néhány évvel korábbi Design Hét Budapest programjait is átlapozza (erre szívesen biztosítunk lehetőséget), látni fogja, hogy az azokban felsorolt programok témafelvetéseinek jelentős része már akár 2-3 év elteltével sem releváns a design iránt érdeklődő nagyközönség, és még kevésbé az a szakmabeliek számára. Hogy csak két, hazánkat is érintő fontos változást említsünk az elmúlt tíz évből: markánsan visszaszorult, illetve külföldi bérnyújtásra rendezkedett be a könnyűipar, ezzel párhuzamosan viszont megsokszorozódott az online és digitális termékek száma (ami a designerek mind nagyobb számban történő, digitális területen való specializációját és elhelyezkedését hozta magával).

A Design Hét Budapest misszióját szem előtt tartva a cikk írója által hiányolt történelmi visszatekintés helyett központi programunk, a *Mission: design* beszélgetéssorozat

nem az elmúlt tizenöt évre való emlékezéssel, hanem a hazai design jövőjét érintő kérdésekkel: így a változó társadalmi háttérrel, és benne a design felértékelődő szerepével, a tervezői felelősség kérdésével, a technológiai fejlődéssel, az iskolarendszer átalakulásával, a munkahelyeket érintő változásokkal stb. foglalkozott. Ugyanezért nem a design egyik élő legendájának, a kétségkívül korszakalkotó jelentőségű Dieter Ramsnak előadását állítottuk a Design Hét Budapest rendezvénysorozatának középpontjába, hanem a jelenlegi piaci körülményeket és lehetőségeket jobban ismerő, a fiatalok számára éppen ezért jóval életszerűbb helyzeteket bemutató, szintén német Sebastian Herknert kértük fel előadónak, aki egyébként – ifjú kora ellenére – már olyan márkákkal dolgozott együtt, mint a Thonet, a Rosenthal, a Zanotta, a Moroso vagy a Fontana Arte.

Ugyanezen ok, illetve saját kifejezett kérésének tiszteletben tartása miatt nem szerepelt rendezvényeink egyikén sem Pohárnok Mihály, a Design Center létrehozója, több cikluson át a Magyar Formatervezési Tanács tagja, a magyar designélet általunk is nagyra becsült alakítója, akinek és munkatársainak, köztük elsősorban Medgyes Évának, egyébként mind a Magyar Formatervezési Tanács Irodájának munkatársai, mind személy szerint én is sokat köszönhetek. (Pohárnok Mihálynak a Magyar Formatervezési Tanács és a Design Hét Budapest létrejöttében és sikerében játszott meghatározó szerepéért egyébként a 15. Design Hét Budapest megnyitóján nyilvánosan is köszönetet mondott a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala és a Magyar Formatervezési Tanács akkori elnöke, dr. Łuszcz Viktor.)

Kerámiák Kontor Enikő és Szabó Ádám Csaba műhelyében. Nyitott Stúdiók, Design Hét Budapest, 2018

Ceramics in the workshop of Enikő Kontor and Ádám Csaba Szabó. Open Studios, Budapest Design Week, 2018

Fotó: Mohai Balázs

Fresch! Kortárs német design című kiállítás (részlet). Design Hét Budapest, 2018
Fresch! Contemporary German design (exhibition photo). Budapest Design Week, 2018
Fotó: Danyi Balázs

A 2012-ben, Halasi Rita Mária kurátori időszaka alatt megszületett *Slow Design* kiállítás, melyet Novák Piroska is említ, progresszív és korszakalkotó volt, számunkra is a kedvenc Design Hét Budapest-programok közé tartozik. Mindazonáltal a Design Hét Budapest fesztivál célja napjainkban a nagyközönség edukációján kívül elsődlegesen a hazai kis- és középvállalkozások design iránti érzékenyítése, így saját szervezésű, központi programjaink keretében főként nem az egyedi, kísérleti projektek részére kívánunk platformot biztosítani, hanem a piacérett, sorozatgyártható, a gyártóját versenyelőnyhöz juttatni képes termékek számára biztosítunk fórumot. Mindemellett minden évben adunk bemutatkozási lehetőséget az experimentális design képviselőinek.

Mindezekon túl, ahogy a *Design: misszió, passzió, presszió* című cikk szerzőjének figyelmét sem kerülte el, a Design Hét Budapest 2014 óta nem tudott a belvárosi, eredetileg a *Design Terminál* számára megújított buszterminál-épületben helyet kapni, azóta változó helyszínen van jelen a városban. A folyamatosan alakuló intézményi struktúra és finanszírozási keretek, az államigazgatási háttérből adódó beszerzési kötöttségek, az átalakítás alatt álló múzeumi rendszer, a felújítás miatt zárva tartó Iparművészeti Múzeum, Szépművészeti Múzeum és Néprajzi Múzeum kiesése, valamint a hasonló léptékű kulturális rendezvények megtartására alkalmas belvárosi helyszínek telítettsége, illetve piaci árai sajnos nem

teszik lehetővé, hogy a fesztivál, és így Novák Piroska által is említett Magyar Formatervezési Díj-kiállítás a város legfrekvenciáltabb pontján kapjon helyet, és ezzel párhuzamosan ingyenesen – ahogy ez a témakörre szakosodott Iparművészeti Múzeumban sem volt így – is látogatható legyen, bármennyire is indokoltá tenné ezt fontossága és népszerűsége, illetve bármennyire is ez lenne a szervezők célja. A Magyar Formatervezési Díj – mely valóban katalizátora volt a Design Hét Budapest megalapításának – fél mondatba sűrített sommás kritikája nemcsak fájó és méltatlan, de nemtelen az elismert alkotások mögött álló személyekkel, tervezőkkel, megrendelőkkel, gyártókkal és a szakmai bírálóbizottsággal szemben is. Hiszen a szerző figyelmen kívül hagyja azt a tény, hogy a díjpályázat az adott év mezőnyéből szemlél, így a bizottság által elismert alkotások hiteles lenyomatát adják a hazai designeredményeknek, fejlesztéseknek, leképezve egyben az adott év hangsúlyait összetételében, jellegében is.

Cikkében említi még a jelzett programtól eltérően, korábban záró kiállításokat is. Ahogyan ezt programfüzetünkben és weboldalunkon is jelezzük: az esetleges változtatások jogát fenntartjuk, mindemellett úgy gondoljuk, hogy egy ilyen nagyszabású rendezvény esetében meglehetősen életszerű, hogy néhány program paraméterei a programfüzet szerkesztésének lezárását követő közel két hónapban módosulnak. (A tudomásunkra jutó változásokat minden esetben jelezzük weboldalunkon

A Meonin Furniture bemutatóterme (részlet). Design Hét Budapest, 2018 | Meonin Furniture salon (detail). Budapest Design Week, 2018
Fotó: Mohai Balázs

és Facebook-oldalunkon is, őszintén sajnáljuk, hogy mindezek ellenére kellemetlen élmények érték.)

Szemüvegek a Tipton Eyeworks műhelyében. Nyitott Stúdiók, Design Hét Budapest, 2018 | Spectacles in the Tipton Eyeworks workshop. Open Studios, Budapest Design Week, 2018
Fotó: Mohai Balázs

Végezetül hadd reagáljak Novák Piroskának a cikk utolsó bekezdésében feltett kérdésére, jelesül: „Vajon a környező országokban, lásd például a visegrádi négyek (V4) államait, hogyan működik ez, milyen finanszírozási formával, milyen látogatottsági indexekkel? Hogyan lehetne itthon, jövőre másként megszervezni a Design

Hetet Pohárnok Mihály és a 2004-es rendezvény szellemi örököseként, a design valódi missziójának jegyében?” Első kérdésére a válasz alig félórás kutatómunkával fellelhető: amely országokban létezik designhét, ott döntő többségében magánfinanszírozásban, a fesztiválnak otthont adó város önkormányzatának, kereskedelmi kamarájának, kancelláriájának, vállalkozásfejlesztési központjának, turisztikai létesítményeinek, valamint piaci szponzorok hozzájárulásainak, a designerközösség aktív szerepvállalásának köszönhetően jön létre, állami támogatást kizárólag az egyébként szintén döntően piaci alapon működő *Vienna Design Week* élvez.

Második kérdésére válaszolva: A Design Hét Budapest fesztivál kitart az alapítók szellemi öröksége mellett, aminek alapértéke a design-ökoszisztéma dinamikus változásainak lekövetése, aktuális kérdésselvetéseinek tematizálása. Mind a Magyar Formatervezési Tanács tagjaként, mind a Design Hét Budapest kurátoraként bármikor nagy örömmel fogadom a rendezvény infrastrukturális, szervezeti és anyagi lehetőségeit, valamint a főként digitális bennszülöttekből álló célcsoportját is figyelembe vevő, a kritikán túllépő, konstruktív, segítő szándékú, jövőbe mutató és megvalósítható javaslatait, akár személyesen is.

OSVÁRT Judit
a Design Hét Budapest kurátora

A magyar iparművészet fényes állócsillaga

100 ÉVVEL EZELEŐTT HUNYT EL THÉK ENDRE (1842–1919)
BÚTORGYÁROS

Thék Endre alakjának személyes hangvételű felidézését Ruprich Károly dédunokájától közöljük. Ruprich (Rupprich) Károly műasztalos-dinasztia sarja, bútorgyáros volt, Thék Endre sógora, legjobb barátja és szakmai társa.

Ez év június 8-án Orosházán meghatottan élhettem meg, hogy 67 év után a magyar iparművészet és iparszervezés egyik legnagyobb alakjának példaértékű munkásságát újra emléktábla hirdeti.

A márványtábla megszentelése közben szinte magam előtt láttam nagyanyám törekeny, de büszke alakját, ahogy gyerekkoromban elhaló hangon újságolta nagyapámnak, Thék Endre keresztfiának és szakmai örökösének, hogy nem elég, hogy a Thék-házból ávóházat csináltak, most még az emléktábláját is eltávolították. Így az akkor, 1952-ben Leonardo da Vinci nevére átkeresztelt józsefvárosi Thék Endre utca és az Üllői út sarkán lévő tábla helyett 67 év után mostantól itt, Orosházán a Thék Endre utcában, az Evangélikus Egyházközség épületének falán elhelyezett emléktáblánál hajthat fejet a város nagyszerű szülőltének emléke előtt Thék minden erre járó tisztelője. Köszönet illeti elsősorban Verasztó Antal író, kiváló orosházi helytörténészt, aki fáradhatatlanul harcolt ennek a régi adósságnak a törlesztése ügyében. Munkájában ő idézte találóan Székács Antal – a későbbi parlamenti felsőházi tag – Thék Endrét búcsúztató szavait: „[...] *Vannak nevek, melyek, mint az eke vasa, a munkától fényesek. Thék Endre neve is ilyen. Egy ember, aki munkássorból nagyiparossá, az iparos világ egyik számottevő vezetőjévé küzdötte fel magát, névjegykártyájára ezt írta: Thék Endre asztalosmester. A munkában találta meg élete célját, örömét. Visszavonhatatlan*

értékek maradtak utána, meg a történelem egy darabja, amelyhez ő maga is hozzátartozott. Thék Endre a mai ember számára örökség és emlékezet is egyben. [...]”

Thék Endre 1842. november 3-án Orosházán látta meg a napvilágot. Édesanyja, Urszuly Mária ősi székely család sarja volt, édesapja, id. Thék András pedig egy Angliából Vas megyében letelepedett iparoscsaládból származott. Mivel a családot az ősi *Kisnardai* előnévre kiállított nemeslevél sem mentette meg az elszegényedéstől, a kis Andris fiút 13 éves korában a tanítatásához szükséges pénz hiányában édesapja inasnak adta Daubner Pál orosházi asztalosmesterhez, akinél 17 évesen szabadult. Ekkor 1859-et írtak, a Bach-korszak elnyomása a magyar ipar fejlődését is alapjaiban fékezte. Bécs urai könyörtelenek voltak a magyar rebellekkel szemben. Az az iparos, aki ismereteinek gyarapítására törekedett, az országon belül nem, legközelebb csak Bécsben tudott a fejlődéssel lépést tartani. A céhlegények előírt tapasztalatszerző vándorlását Théknek is követnie kellett, de ő azonnal még magasabb célt tűzött ki maga elé: az asztalosok Mekkájába, Párizsba akart egyszer eljutni. Ezért asztaloslegényként kivételes céltudatossággal dolgozott, először Békéscsabán, három évvel később Bécsben. Csak ezután, 1866 körül jutott el végre tervei színhelyére, Párizsba.

Ebben az időben a művészi igényű bútorépítők leghőbb vágya volt Párizsban tapasztalatot szerezni. Itt művelték a legmagasabb szinten a bútorkészítés még nagyrészt egyedinek mondható, kézműipari művészetét. A kapitalizálódásnak ebben a fejlett szakaszában világszerte ugrásszerűen megnövekedett az építkezési láz, ami a bútorigiparnak és az iparművészet többi ágának is döntő lökést adott.

Thék Párizsban igazi elemében érezte magát. Tehetségét felismerték, óriási szorgalmával egyre feljebb jutott a szakmai számárlétrán. A nyelvtanulást, tájékozódást már évekkel ezelőtt otthon elkezdte, most tovább képezhette magát, rendszeresen látogatta a múzeumokat, a művészeti szalonokat. A Párizsban élő kis magyar hazafias kolóniával 1866-ban a poroszok oldalán a magyar érdekekért ő is a harctérre készült, Kossuth azonban azt javasolta Thék Endrének, hogy hazájának még nagyobb szolgálatot tehet a hazai bútorgyártás és a magyar ipar fejlesztésével, mint fegyverrel a kezében. Kossuth bölcs tanácsára Thék végül a hazatérés mellett döntött. Döntését azután sohasem bánta meg...

Kiszardai Thék Endre | Endre Kiszardai Thék
Fotó a családi archívumból

Thék a párizsi fényes karrier lehetőségét áldozta fel, de Kossuthnak adott szavát élete legfontosabb – ahogy ő mondta – *hazaifüi* feladatának tekintette, annak ellenére, hogy hazája fogadtatása közel sem ért fel a megszokott párizsi körülményekhez. Kossuth neki ajándékozott párizsi körülményekhez. Kossuth neki ajándékozott párizsi körülményekhez. Kossuth neki ajándékozott párizsi körülményekhez. Kossuth neki ajándékozott párizsi körülményekhez. Kossuth neki ajándékozott párizsi körülményekhez.

Itthon néhány év alatt sikeresen építette fel és folyamatosan korszerűsítette józsefvárosi műhelyét, majd üzemét, végül a több száz munkást foglalkoztató gyárát az Üllői úti új telephelyen. Thék a magyar ipar 1867-os kiegyezés adta új lehetőségeinek egyik első úttörője, nemcsak *asztalosmester*, ahogyan a gyárigazgató és királyi udvari tanácsos névjegyén szerényen állt, hanem egy példamutató iparosember, aki annak a hitnek élt, hogy igényes szakmai munkával és tudatos szervezéssel a szerény hazai körülményekből kiindulva is meg lehet – és meg is kell – célozni a világszínvonalat.

Emléktábla avatása Budapesten a Thék-háznál 1930-ban az akkori Thék Endre utca (ma Leonardo da Vinci utca) és az Üllői út sarkán
Unveiling a memorial tablet on the Thék building at the corner of then Thék Endre (today Leonardo da Vinci) utca and Üllői út in Budapest in 1930
Fotó a családi archívumból

Biztos kézzel irányított, de maga is odaállt munkásai mellé egy-egy fogást megmutatni. Ő volt a megkésett hazai kapitalizmus iparának egyik legfontosabb személyisége az országban. Kapitalista, a termelés és a minőség érdekében a megfelelő eréllyel, de példamutató szociális elkötelezettséggel. Sok mindenre volt figyelme, de energiája is. Ő kezdeményezte az országban a tanoncoktatás új alapokra helyezését. A szűkebb páttriájában, Orosházán létrehozott korszerű tanoncotthon alappillére, ahogy az orosházi iparostanuló ifjúság önképző szövetségének alapító okiratában szerepelt: Becsület, tisztesség, szorgalom, igazmondás, takarékoság és megbízhatóság az iparos legszebb erényei. És hazafiság... A legnagyobb súlyt arra helyezte, hogy a magyar ipar az osztrák iparral versenyképes legyen. Távlati célja volt a bútorigipar európai hegemoniájának Párizs–München–Bécs-tengelyét Budapestig meghosszabbítani. Megbízásaiból mindig juttatott fiatal, tisztességes, tehetséges asztalosoknak is, nem élt a monopolhelyzetéből adódó előnyökkel, mert tudta, hogy az országnak a fenti célok eléréséhez

az az érdeke, hogy minél több kiváló szakember álljon rendelkezésre. Iskolákat, tanoncotthonokat támogatott, de gondolt az árvákra, idős emberekre is – ezt tanúsítja több alapítványa.

Gyára az ország legjobb rajzolóinak – Tattay Ferenc, Horti Pál, Faragó Ödön – bútorterveivel és sógorának, a bútorművészet másik mesterének, Ruprich Károlynak szakmai támogatásával az országhatárokon is messze túljutó sikereket aratott. A Thék-gyár termékei kiállítások sorozatán nyerték el a legnagyobb elismerést, és szakmai érdemei alapján Thékét a párizsi világkiállítás zsűrijében való közreműködésre is felkérték. A kiállítások díjait a legmagasabb hazai és külföldi kitüntetések követték, köztük 1900-ban a világkiállításon való szerepéért Thék megkapta a Francia Köztársaság Becsületrendjének lovagkeresztjét is.

A mintegy 400 főt foglalkoztató, bútorokat, zongorákat és épületasztalos-berendezéseket előállító gyárban az elsők között alkalmazta a korszerű technikát

gőzmeghajtású gépekkel, bevezette a modulrendszerrel és a sorozatgyártást. Így a határon belülről és azon túlra is addig nem tapasztalt mennyiségű terméket tudott szállítani. Thék a legnagyobb elismerést mégis az egyedi berendezésekkel érte el, gyárából került Budapestnek a századforduló Európájában is egyedülálló fejlődését jelző épületeibe azoknak a faberendezéseknek a jelentős része, amelyek ma is az Országház, az Operaház, a Tőzsdepalota, a Kúria csodás enteriőrjeinek meghatározó darabjait alkotják. Nemesi családok (például a Károlyi, Andrássy, Nádasdy családok) és a századforduló lehetőségeivel élni tudó tehető nagypolgárok (például Saxlehner András, Wellisch Alfréd) bérpalotáit rendezte be, emellett az egyház fontos építkezéseinél (például Szent István-bazilika, gyergyóditrói Jézus szent szíve templom) is közreműködött. A legnagyobb megtiszteltetést és sikert Thék számára azonban a budavári királyi palota berendezése hozta, amely nemcsak a csodálatos művészi munka lehetőségét – például a Szent István-terem

I. Ferenc József szalonja a MÁV millenniumi udvari vonatán. Tervező: Georg (Jiří) Stibral. A faburkolat kivitelezője: Thék Endre bútorgyára
The salon of Francis Joseph I on the court train of the Hungarian Railways for the millennium. Designer: Georg (Jiří) Stibra. Manufacturer of panelling: Endre Thék's furniture factory | 1895, archív fotó (Iparművészeti Múzeum, Adattár, Budapest)
Fotó: Klósz György

Ruhásszekrény az Országház köztársasági elnöki dolgozószobájában (egykori miniszterelnöki dolgozószoba). Tervező: Steindl Imre – Foerk Ernő.
Kivitelező: Thék Endre bútorgyára (restaurált)
Wardrobe in the study of the President in the Parliament building (formerly the study of the prime minister). Designer: Imre Steindl – Ernő Foerk.
Manufacturer: Endre Thék's furniture factory (restored)
Fotó: Bencze-Kovács György / Országgyűlési Múzeum

berendezését – biztosította, hanem gyárában I. Ferenc József megtisztelő látogatását és a királyi kitüntetést is eredményezte. Thék azonban ugyanolyan nagyra – talán még nagyobbra – értékelt Hauszmann Alajos, Györgyi Géza, Czigler Győző, Alpár Ignác építészek, Jungfer Gyula műlakatos, Róth Miksa üvegfestő és a többi hasonló igényű és törekvő szakember elismerését, barátságát és a velük végzett közös munkát.

A budavári királyi palota Szent István-termének berendezése a párizsi világkiállításon. Tervező: Hauszmann Alajos. A berendezés kivitelezője: Thék Endre bútorgyára | The furnishing of the St Stephen hall in the Royal Palace of Buda at the Paris World Exposition. Designer: Alajos Hauszmann. Produced by Endre Thék's furniture factory
Fotó: Weinwurm Antal

Az ipari ágazatok és a kereskedelem, valamint a vámkérdések közötti összefüggések korai felismerése az Országos Iparegyesületben való aktív munkára ösztönözte: több mint húsz évig látta el közmegelegedésre a sok tennivalóval és felelősséggel járó alelnöki tisztét – a magyar ipar és kultúra előrehaladásának érdekében. A szinte második otthonát jelentő Iparegyesületen kívül számos egyesület és bizottság tevékenységében vett részt, minden, az ország fejlődését előremozdító témát

sajátjának érzett, és ezek érdekében szenvedélyesen végezte meggyőző munkáját. Szakmai otthonát az Országos Magyar Iparművészeti Társulat képezte, amelynek egyben alapító tagja is volt. A választmány tagjaként a jövő iparművészetének ügyeivel, kiállítások, beszerzések szervezésével és az iparművészet fontos személyes kérdéseivel foglalkozott.

Thék Endre a haláláig ragaszkodott szülővárosához, és ahol csak tudott, segítette. Orosházán szervezte meg azt az ország déli vármegyei számára is nagy jelentőségű iparkiállítását, amely addig nem látott sikerrel zárult.

Munkás életének alkonyán az ország iparának, iparművészetének érdekében kifejtett munkásságáért töviskorona jutott osztályrészül. A Tanácsköztársaság csatlósai a munkásosztály nevében kisajátították szeretett gyárát, amelyért olyan sokat tett, és őt magát kitiltották, sőt erőszakkal kilökdösték onnan. Az elszenvedett izgalmakat és atrocitásokat 77 éves szervezete és lelke már nem tudta elviselni, és rövidesen végleg el kellett búcsúznia e világi műveitől.

KÖLLŐ Miklós: Morbitzer Antónia (Thék Endre első felesége) portréja
Miklós KÖLLŐ: Portrait of Antónia Morbitzer (Endre Thék's first wife)
Fotó: Rupprich Péter

Neve hosszú ideig még fogalom volt, a birodalmát határoló utca 1928-ban a Thék Endre utca nevet kapta, és 1930-ban leleplezték emléktábláját is. 1945 után azonban sokakhoz hasonlóan ő is kegyvesztett lett, az utcát 1952-ben átkeresztelték, Thék Endre rokonságával – így velem is – pedig megértették, hogy a *munkások vérét szipolyozó*

Pianínó Thék Endre Üllői úti lakásának szalonjából.
Gyártó: Thék Endre bútorgyára
Upright piano from the salon of Endre Thék's apartment in Üllői út.
Produced by: Endre Thék's furniture factory
1897 körül, tölgy, sárgaréz, faragott, pácolt, 170x150x70 cm
(Iparművészeti Múzeum, Budapest)
Fotó: Iparművészeti Múzeum

kizsákmányoló nevét jobb, ha senki sem emlegeti. A felejtés éveiben egyedül Orosháza városa őrizte meg jó emlékezetében Thék Endrét, itt fel sem merült, hogy a még életében, 1913-ban róla elnevezett utca nevét elvegyék.

Családi fotó 1941-ből, háttérben a pianóval. Balról jobbra: Kleineisel Ilona, Thék Endre második felesége; Kleineisel Etelka, Rupprich Károly felesége; Rupprich Endréné Foyta Paula; és fia, Rupprich Péter (a cikk szerzőjének nagybátyja)
Family photo from 1941, with the upright piano in the background.
Left to right: Ilona Kleineisel, Endre Thék's second wife; Etelka Kleineisel, wife of Károly Rupprich; Mrs Endre Rupprich born Paula Foyta; and her son Péter Rupprich (uncle of the writer of the article)
Fotó: Rupprich Pál

A nemrég elhunyt dr. Seidl Ambrus tanár úr személyesen mesélte el nekem, hogyan telepítették ki családjukat a dédapa, Hauszmann Alajos professzor *népellenes* tette miatt, hogy mint a Habsburgok lakája és szálláscsinálója, ő vezette a budavári királyi palota átfogó tervezését. Mint ismeretes, Hauszmann Thék Endrét bízta meg a belső terek tervezésében való részvétellel és a bútorok kivitelezésével: Thék Endre nevének és gyára egész levéltári

anyagának talán ezért kellett végleg eltűnnie, és mintegy szimbolikus bosszúként a Thék-házat is az új hatalom kétes ügynökei vették át – a környéken csak ávósházként emlegették –, az egykor prosperáló gyárbirodalom fatelepe pedig a belügy garázsa lett, innen is indultak 1956-ban bevetésre a rohamkocsik, *rabomobilok*... Talán ennek a hatalomnak az elődei, az 1919-es Tanácsköztársaság pribékjei Thék Endrével szemben elkövetett bűnüknek, méltatlan halálában való részesedésüknek jogosságát akarták így is megerősíteni...

Mindazt, amit Thék Endre örökségéből a világégés és az azt követő kor primitív világtagadása meghagyott, hálásan megőrizzük, és halálának 100. évfordulóján életművéhez méltó tisztelettel emlékezünk a korszerű magyar bútortipar megteremtőjére, a magyar ipar és iparművészet példaértékű alakjára, a nemes lelkű adakozóra, az igazi hazafira.² Egyben kifejezzük reményünket, hogy kulturális életünk felelősei több sikertelen kezdeményezés után végre érettnek találják az időt Thék munkásságának rendezett körülmények között való kutatására.

RUPPRICH Péter
villamosmérnök

1. Székács Antal: Thék Endre mint a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara alelnöke. *Magyar Ipar*, 1919. november 2. 156.
2. Thékéről bővebben lásd Lovay Zsuzsanna: *Thék Endre (1842–1919)*. Kulturális Kapcsolatok Egyesülete, Orosháza, 2007; Verasztó Antal: *Adatok Thék Endre és a nemes Thék család történetéhez*. Önkormányzat, Orosháza, 2008; uő: *Thék Endre, a méltóságos asztalos*. Napkút Kiadó, Budapest, 2019.

Az Országgház egykori miniszterelnöki dolgozószobájának berendezéséről, benne Thék bútorairól és a restaurálás-rekonstrukció folyamatáról 2001/2. számunk 2–11. oldalán jelent meg gazdagon illusztrált beszámoló.

Piroska és a farkas

EGY GRIMM-MESE ILLUSZTRÁCIÓI KÖNYVBEN ÉS KERÁMIÁN

A Grimm testvérek gyűjtésének köszönhetően népszerűvé vált *Piroska és a farkas* mind a meséhez egy kötetben megjelent képek számát, mind a kezdetben csak néhány, képanyaggal ellátott történet közti gyakori előfordulását tekintve kiemelt helyen áll az illusztrált Grimm-mesék között. Képi feldolgozásait megtaláljuk a könyvművészetet forrásként használó iparművészeti tárgyakon is, amelyek révén a történet legismertebb jelenetei nemcsak országokon, de technikákon átívelve hagyományozódtak az utókorra. Az alábbiakban két, beazonosítható grafikai előképpel rendelkező példa bemutatására kerül sor a történet kapcsolódó értelmezési lehetőségeivel.

Jelen tanulmány nem tér ki a mese számos szövegvariánsára (ezeket a téma kiváló kutatója, Jack Zipes gyűjtötte csokorba),¹ csak a tárgyalt illusztrációk vonatkozásában releváns Perrault- és Grimm-verziókra; ezekben keresendők az itt felsorakoztatott példák szöveges forrásai. A Grimm-mesékhez készült illusztrációkról szóló átfogó tanulmányában Gärtner Petra hangsúlyozza, hogy számos, a Grimm-köteteket megelőző kiadás is illusztrált volt, a képi hagyomány gyökereit tehát a Grimm-kiadásoknál régebbi mesekönyvekben kell keresnünk.²

Több, a Grimm testvérek meséskötetei nyomán elterjedt történet, így a *Piroska és a farkas*, már Charles Perrault (1628–1703) 1697-es *Histoires ou contes du temps passé (ou Contes de ma mère l'Oye)* című gyűjteményben³ is megjelent. A történet (két nyelven és Perrault-éhoz képest változatlan tartalommal) már 1760/1761-ben bekerült az első németországi mesegyűjteményekbe, és Friedrich Justin Bertuch 1790 és 1800 között név nélkül kiadott 12 kötetes *Die Blaue Bibliothek aller Nationen* sorozatában

is olvasható volt.⁴ A következő mesevariánst Ludwig Tieck verséből ismerjük, amely 1800-ban jelent meg *A kis Piroska élete és halála* címmel (*Leben und Tod des kleinen Rothkäppchens*). Ebben Tieck két változtatást is

Ludwig Emil GRIMM: Rotkäppchen (Piroska)
Ludwig Emil GRIMM: Rotkäppchen (Little Red Riding Hood)
1825 körül

eszközölt: egyrészt Piroskával együtt a farkas is meghal, másrészt feltűnik a történetben a földi igazságszolgáltatás megtestesítője, a vadász. Ez a motívum volt az előképe a Grimm testvéreknél megjelent verzióknak, amelyben nemcsak a gonosz farkas jár pórul, de az ártatlan áldozatok is megmenekülnek. Itt a nevelési szándék kerül előtérbe, ezért a pikánsabb utalásokat (például a farkas és Piroska dialógusának egyes részleteit) mellőzik is a történetükből.⁵

Gustave DORÉ: Le petit chaperon rouge (Piroska)
Gustave DORÉ: Le petit chaperon rouge (Little Red Riding Hood) | 1862

A Grimm fivérek nyomán a mesének két verzióját is ismerjük: az egyiket Johanna (Jeanette), a másikat Marie Hassenpflugtól. Mindketten fontos forrásai voltak Grimmék mesegyűjtésének, egyúttal húguk, Lotte (Charlotte Amalie) kedves barátnői. A Hassenpflug család francia eredetű volt: ez az erős kötődés eredményezhette több francia nyelvterületről ismert mese, köztük a *Piroska és a farkas* Grimm-mesegyűjteményekre hagyományozódását.⁶ A történet sűrűn szerepelt a különböző Grimm-kiadásokban, így a fivérek gyűjtéseiből szűkebb válogatást bemutató, és népszerűségük miatt sok kiadást megelőző úgynevezett *Kleine Ausgabek* is rendszeresen közölték.

Az illusztrátorok sorából kiemelendő a Grimm-mesegyűjteményekhez az első képi feldolgozásokat készítő Ludwig Emil Grimm (1790–1863), a mesegyűjtő fivérek öccse, aki a *Kleine Ausgabek*-ben szereplő hét illusztrációjának egyikén egy Piroska-jelenetet ábrázolt: ezen Piroska épp kinyitja az ajtót, és meglátja a nagymama ruhájába bújt farkast. A Grimm-mesegyűjtemény 1853-ban már Ludwig Pietsch illusztrációval jelent meg Németországban, akinek a képei ezt követően is feltűntek a Grimm-kötetekben.

A mese eredeti üzenetétől eltávolodva a Grimm fivérek

egy olyan mesehagyományt teremtettek meg, aminek eredményeként a női engedelmisség szükségességét és a női vonzerő veszélyes voltát kidomborító *Piroska és a farkas*-feldolgozások születtek. Ezek természetesen kihatottak a meséhez készült illusztrációkra is. Zipes szerint az illusztrációk zöme azt validálja, hogy a főhős csak férfiségével tud megmenekülni, illetve maga is vétkezik abban, hogy veszedelmes helyzetbe került (akár azért, hogy a képeken a farkas mellett fekszik az ágyban, mégpedig az ágy belső oldalán).⁷ Olvasatában az egyik legismertebb korai illusztráció, Gustave Doré-nak (1832–1883) Piroskát és a farkast a nagymama ágyában ábrázoló metszete is arról tanúskodik, hogy Piroska kezdeményezi a veszélyes helyzetet (nem véletlenül került a kép a mesék pszichológiai vonatkozásait boncolgató Bruno Bettelheim értekezésének⁸ címlapjára). A jeleneten a gonosz csábító ereje éppúgy érződik a gesztusokon, mint az érzékiség és a tragédia előtti pillanat minden feszültsége – Piroskának a válláról leomló kombinéja a fenti értelmezést alátámasztva nyíltan erotikus töltetű.

KLEIN Ármin: Piroska és a farkas | Ármin KLEIN: Little Red Riding Hood
1877–1878, krómkréta-rajz, porcelánfajansz (Janus Pannonius Múzeum, Pécs)

A másik tárgyalt illusztráció alkotója Walter Crane (1845–1915), akinek grafikáival magyar nyelven is megjelent Grimm-mesekötet 1878-ban.⁹ A londoni Routledge kiadó gondozásában Crane számos Grimm-mesét önálló kis kötetben dolgozott fel, köztük a *Piroska és a farkast* is.¹⁰ Ezek a kis kötetek teljes egészében könyvművészeti alkotások; a könyvkötés, az előlékek, a szöveg és az ahhoz szorosan kapcsolódó illusztrációk szerves egységet alkotnak. Zipes hívja fel rá a figyelmet, hogy Crane Piroska-feldolgozása az első, amelyen a farkas emberi ruhában, antropomorf módon jelenik meg, s hangsúlyozza még a szemkontaktus fontosságát az erdei találkozást bemutató jeleneteken.¹¹

Walter CRANE: Piroska és a farkas találkozása az erdőben
Walter CRANE: Little Red Riding Hood and the wolf meeting in the forest
1875 körül

Walter CRANE: Piroska és a farkas a nagymama házában
Walter CRANE: Little Red Riding Hood and the wolf in grandma's cottage
1875 körül

Csempesorozat darabja. Tervező: Thomas ALLEN (?).
Kivitelező: Josiah Wedgwood & Sons Ltd.
Tile series. Designer: Thomas ALLEN (?).
Manufacturer: Josiah Wedgwood & Sons Ltd.
1880 körül (Victoria & Albert Museum, London)
Fotó: Victoria & Albert Museum

A századforduló környékén készült illusztrált kiadások a magyar (legalábbis a művelt, alkotó) közönség számára is elérhetőek voltak. Az Iparművészeti Múzeumban 1921-ben rendezett *Ifjusági- és gyermekképeskönyv kiállítás*on olyan neves Grimm-illusztrátorok (ha a kiállításon nem is minden esetben Grimm-mesegyűjtemények által képviselt) munkáit tekinthette meg a látogató, mint Ludwig Richter, Moritz Otto Schwind, Arpad Schmidhammer, Gustave Doré, Walter Crane, Arthur Rackham vagy Charles Folkard.¹² Valószínűleg ennek a kiállításnak is köszönhető, hogy az Iparművészeti Múzeum Könyvtárának korai szerzeményei között feltűnik a holland Rie Cramer által illusztrált Grimm-kötet¹³, vagy Gustaf Tenggren, Arthur Rackham és Walter Crane mesekönyvei.¹⁴ Crane többek közt a Toy Book series két darabjával is reprezentált a gyűjteményben.¹⁵ Mindez hozzájárulhatott a képi hagyomány terjedéséhez, és az ábrázolások (hazai) iparművészeti tárgyakon való felhasználásához is.

Az ezek dekorációján feltűnő meseillusztrációk forrásait olyan jelentős művészek munkái között kereshetjük, mint a fent említett Crane és Doré. Bár a pécsi Zsolnay-

gyárban Crane művei alapján is dolgoztak (Crane munkásságát 1900-ban önálló tárlat mutatta be az Iparművészeti Múzeumban, az ekkor Magyarországra látogató művész Pécsen is megfordult), mégis, az 1870-es évek végén Gustave Doré egyik *Piroska és a farkas*-illusztrációja szolgált mintául egy Klein Ármin készített porcelánfajansz képhez.¹⁶ A pécsi Janus Pannonius Múzeum Zsolnay-gyűjteményében őrzött, a *Piroska és a farkas* meséjét ábrázoló kép bársonnyal bevont kerete alapján valószínűsíthető, hogy szerepelt az egykori gyári múzeum kiállításán. A Zsolnay-kép készítésének idejére a történet már jobbára elvesztette a fiatal lányokat a gonosz csábítótól óva intő olvasatát, és a Zsolnay-gyűjteményben más példákat is találunk arra, hogy a meseillusztrációk nem kifejezetten gyerekeknek szóló tárgyakon tűnnek fel. Így a képnek minden bizonnyal nem sok köze volt a gyerekszobák berendezéséhez – sokkal inkább a Zsolnay-gyár porcelánfajansz-technika tökéletesítésére irányuló törekvésének egyik kísérleti állomásaként tekinthetünk rá, amelyhez a kép többé-kevésbé véletlenszerűen kiválasztott mintaként szolgálhatott.

A londoni Victoria & Albert Museum gyűjteményében több, a *Piroska és a farkas* ihlette kerámiatárgyat találunk. Az egyik az a díszcsempesorozat, amelynek a Minton porcelángyárból a Wedgwoodhoz 1875/1876-ban átszerződő¹⁷ Thomas Allen lehetett a tervezője. A sorozat egyik darabja¹⁸ erős hasonlóságot mutat Crane Toy Book seriesben megjelent *Piroska*-illusztrációival – a párhuzam valószínűleg nem véletlen, ugyanis a Minton-gyár előszeretettel dolgozott Crane rajzai nyomán. Erről tanúskodik az a kerámiatárgyhoz használt mintalap

is, amelyet a pécsi Janus Pannonius Múzeum Zsolnay-gyűjteménye őriz.¹⁹ Allen 1848-tól dolgozott a Minton-gyárban porcelánfestőként, ahol ugyan rendkívüli tehetségét felismerték, mégsem részesült különösebb elismerésben. Ez lehetett az oka, hogy elhagyta a gyárat, és később átszegődött a Wedgwoodhoz, annak első művészeti igazgatójává nevezték ki,²⁰ és jelentős szerepet vállalt a cég felvirágoztatásában. Noha a vállalat az 1878-as párizsi világkiállításán már jelentős sikereket aratott, mégis több rivális porcelángyár kapott a Wedgwoodnál jóval előkelőbb kiállítóhelyet. A csempetervek Allen munkába állását követően jelentősen gyarapodtak, de a gyárnak külön ezek előállítására szakosodott részlege csak 1881-ben állt fel, és 1902-ben már be is zárták, és eladták mintakönyveiket.²¹

Szintén a Victoria & Albert Museum őriz egy Staffordshire-ben készült figurális díszítésű gyertyatartót,²² amelynek készítését indokolhatta a mese népszerűsége, de az 1850 körül a londoni Adelphi Theatre-ben játszott színdarab is. Hasonló tárgyak a műkereskedelemben is feltűntek.²³ A figurális kisplasztikák tárgyalása során azonban más előképekkel kell számolnunk, mint a fent részletezett két kerámiatárgy esetében; mindkét fenti példa, a Zsolnay-kép és a Thomas Allen-féle csempeterv, közvetlen vagy közvetett forrása a könyvillusztrációs hagyományban keresendő. Ennek oka az is, hogy noha kerámiatárgyak, de alapvetően frontális szemlélésre készült darabok, így különösebb módosítás nélkül „átemelhetőek” voltak az illusztrációk a könyvek sík lapjairól.

MARGITAI Zsuzsa
művészettörténész

1. Jack Zipes a *The Trials and Tribulations of Little Red Riding Hood* című kötetének első kiadásában (1983) a mese harmincegy, 1697–1979 között megjelent verzióját közli (valamint számos további változatot felsorol bibliográfiájában). A 2. kiadás (1993) már 1990-ig közöl variánsokat teljes szöveggel, köztük francia, német, amerikai és ír feldolgozásokat.
2. Gärtner Petra: Grimm-mesék és illusztrációik a 19. századból. *Alba Regia*, 36. (2007), 7–24. (22.).
3. Charles Perrault: *Histoires ou contes du temps passé (ou Contes de ma mère l'Oye)*. Paris, 1697.
4. Nagy Ilona: A Grimm testvérek mesegyűjteményéről. *Ethno-Lore*, 2007, 3–50. (9.). A szerző idézi Bottigheimer írását (Ruth B. Bottigheimer: *The Ultimate Fairy Tale. Oral Transmission in a Literate World*. In: Hilda Ellis Davidson – Anna Chaudri (eds.): *A Companion to the Fairy Tale*. D.S. Brewer, Cambridge, 2003, 57–70.
5. Hans-Jörg Uther: *Handbuch zu den „Kinder- und Hausmärchen“ der Brüder Grimm. Entstehung – Wirkung – Interpretation*. 2. vollständig überarbeitete Auflage. De Gruyter, Berlin, 2013, 63–68.
6. Nagy Ilona: i. m. (lásd 4. jegyzet), 23–24.
7. Jacques Zipes (1993): i. m. (lásd 1. jegyzet).
8. Bruno Bettelheim: *A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek*. 9. kiadás. Fordította Kúnos László. Corvina, Budapest, 2018.
9. I. m. (lásd 2. jegyzet), 20. A szerző Ortutay jegyzeteit idézi (Ortutay Gyula: *Jacob Grimm és a magyar folklór*. Gondolat, Budapest, 1981, 261–282.).
10. Walter Crane: *Little Red Riding Hood*. Engraved by Edmund Evans. George Routledge & Sons, London, [1875].
11. Jack Zipes: *A Second Gaze at Little Red Riding Hood's Trials and Tribulations. The Lion and the Unicorn*, 7/8, 1983–1984, 78–109. (96–98.).
12. Szőnyi László: *A Magyar Bibliophil Társaság ifjusági- és gyermekképeskönyv*

kiállítása az Iparművészeti Múzeumban. Magyar Bibliophil Társaság, Budapest, 1921.
32. (Előszó: Lestyán Sándor, a kiállítást rendezte: Majovszky Pál.) Charles Folkard esetében valószínűleg tévesen szerepel a H. kezdetű.
13. Onno Vere – Christine Doorman: *Sprookjes van Grimm*. W. de Haan, Utrecht, [1912 (?)].
14. *Bland tomtar och troll 1. En samling sagor. Med teckningar av Aina Masolle och G. A. Tenggren*. Ed. Cyrus Granér. Åhlén & Åkerlunds Förlags A.–B., Stockholm, 1917; *Fables d'Ésope. Traduction nouvelle*. Illustrée par Arthur Rackham. Hachette et Cie, Paris, 1913.
15. *The Baby's own Aesop*. Pictorially pointed by Walter Crane. Engraved and printed in colours by Edmund Evans. George Routledge, London, 1887; *The Baby's bouquet*. Arranged and decorated by Walter Crane. Cut and printed by Edmund Evans. George Routledge & Sons, London – New York.
16. Ltsz. 51.3185. Klein Ármin Doré meseillusztráció nyomán készített faliképeiről lásd Zsolnay. *A gyár és a család története, 1863–1948*. Írta: Zsolnay Teréz – M. Zsolnay Margit. *A gyár története 1948–1973*. Írta: Sikota Győző. Corvina, Budapest, 1974, 72.
17. Peter Kaellgren: *Wedgwood. Artistry and innovation*. Royal Ontario Museum, Toronto, 2009, 178.
18. CIRC.738D-1969, <https://collections.vam.ac.uk/item/O281521/tile/>
19. Ltsz. 61.444.46.
20. Robin Reilly: *Wedgwood I–II. Wedgwood pottery and porcelain. Collectors' guides*. Stockton Press, New York, 1989, 137.
21. Uo. 405–406. A Wedgwood gyárban a kifejezetten a gyerekek számára készült és mesefigurákkal díszített tárgyak előállítását valamivel későbbre datálható, és a gyárnál 1909-től dolgozó Susannah Margareta (Daisy) Makeig-Jones nevéhez köthető, aki 1914-ben állította fel műhelyét. Uo. 177–178.
22. S.311–1981, <http://collections.vam.ac.uk/item/O120136/little-red-riding-hood-spill-vase-unknown/>
23. Kerra Davis: *Little Red Riding. Antiques & Collecting Magazine*, 2006, 54–58. (58.).

A fotókat a szerző bocsátotta rendelkezésünkre.

Pillanatfelvétel három részben

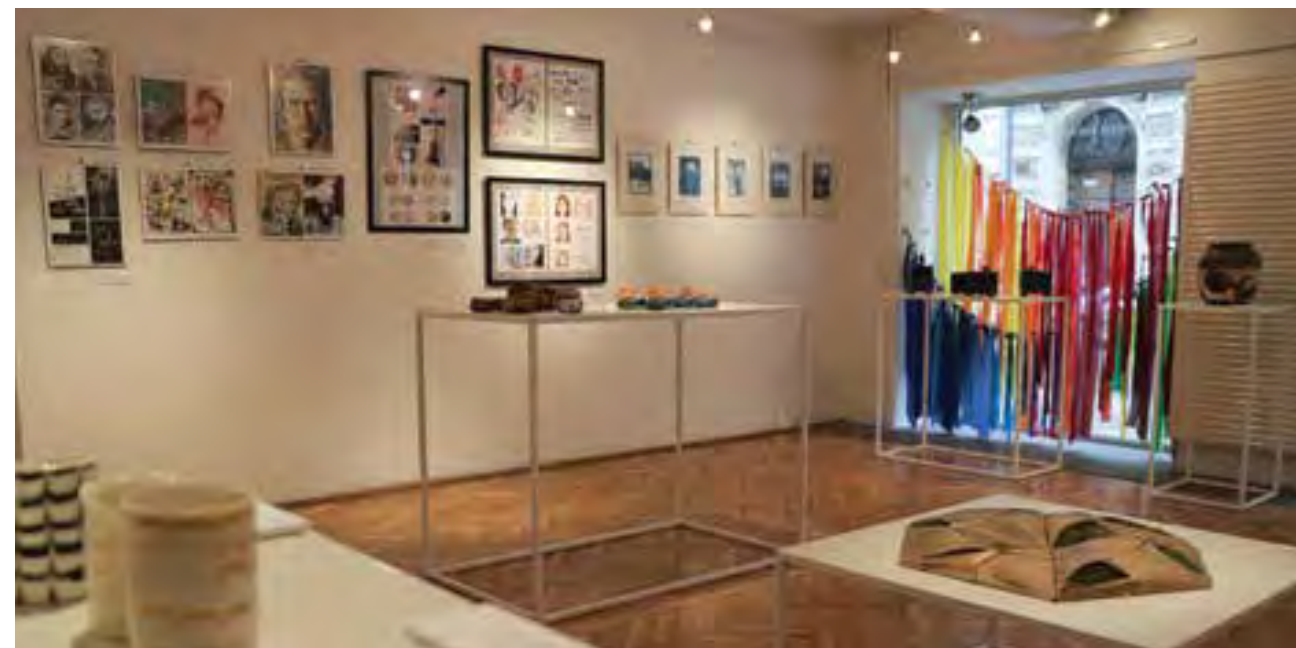
MŰVÉSZETI SZAKKÖZÉPISKOLÁK BEMUTAKOZÁSA A FISE GALÉRIÁBAN

A Fialat Iparművészek Stúdiója Egyesület (FISE) tagjai az évek során egyre nagyobb tapasztalatra, rutinra tesznek szert, és mind többen adják át a tudásukat különféle művészeti oktatási intézményekben: egyetemeken és művészeti középiskolákban.

Mivel az egyesület feladata a pályakezdő iparművészek számára bemutatkozási lehetőség biztosítása, az alkotók és a közönség találkozásának elősegítése, ezért a FISE Galéria 2019-es évi kiállítási programjának összeállításakor a vezetőség úgy döntött, hogy immár nemcsak a tagoknak, de a tagok tanítványainak is teret ad kiállítani Budapesten.

A lehetőséget két jelentkezés, valamint az egyesület izgalmas, kihelyezett kreatív játéka teremtette meg. A

Kaposvári Zichy Mihály Iparművészeti Szakgimnázium és Kollégiumból Véssey Anna textil- és ékszertervező művész, a budapesti Jaschik Álmos Művészeti Szakgimnáziumból Máder Barnabás porcelántervező művész, Vágó Szilvia kerámia- és porcelántervező művész, a kerámiaműves szak oktatói, illetve Virág Hajnalka üvegművész, az üvegműves szak volt tanára – mindannyian a FISE tagjai – jelentkeztek kiállítástervvel, míg a debreceni Medgyessy Ferenc Gimnázium és Művészeti Szakgimnázium bemutatkozását Komlódi Judit tervezőgrafikus, művész-tanár fogta össze. Az iskola volt a FISE által a 2018. évi Design Héten Debrecenben megszervezett Design Párbaj nyertes intézménye. (A FISE alkotói által életre hívott

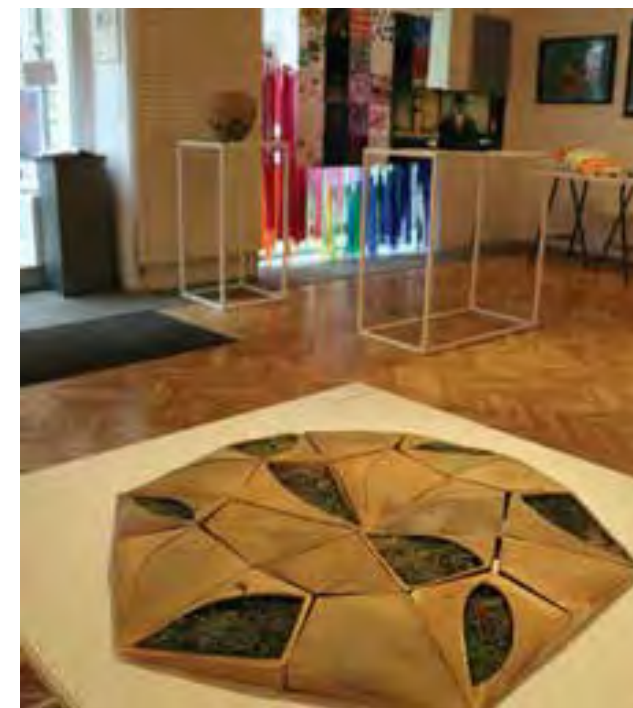
A Kaposvári Zichy Mihály Iparművészeti Szakgimnázium kiállítása (részlet) | Works by students of Kaposvár's Zichy Mihály Secondary School of the Decorative Arts (exhibition photo) | FISE Galéria, Budapest, 2019
Fotó: Kránitz Tibor

és bejegyzett kreatív játék során a csapatok három óra alatt hoznak létre alkotásokat a szervezők által biztosított anyagokból, a helyszínen kihirdetett kiírás szerint.)

A rendszerváltás előtt csupán három helyen, Budapesten, Pécsen és Szegeden működött középfokú művészeti képzés, ahol a művészeti főiskolákra való felkészítést tűzték ki célul. A magas továbbtanulási arány miatt túljelentkezés ezekbe az intézményekbe rendkívül magas volt. A művészet akkori társadalmi rangja népszerűvé tette ezt a képzési formát, így a tanulói igényeknek megfelelően a kilencvenes években művészeti szakközépiskolák sora nyílt Szombathelytől Debrecenig szerte az országban. Jelenleg 32 intézmény működik, ahol képző- és iparművészeti képzés folyik. Idővel a könnyebbé váló felvétel, a szakma vonzerejének csökkenése némileg hígította a képzés általános színvonalát, de meglátásom szerint az új technikák, a kreatíviparágak perspektívája ismét az alkotóművészet felé fordította a fiatalok és szüleik figyelmét.

Az első kiállítás

A Kaposvári Zichy Mihály Iparművészeti Szakgimnáziumban 1989-től kezdődött meg a művészeti képzés. Az akkori szakmunkásképző intézetben elinduló középfokú művészeti szakmai oktatás országosan elismert művészeti középiskolát teremtett. Az iskola 1999-ben vette fel a Somogy megyei származású világhírű képzőművész nevét. A művészeti képzéseken oktatók

A Kaposvári Zichy Mihály Iparművészeti Szakgimnázium kiállítása (részlet) | Works by students of Kaposvár's Zichy Mihály Secondary School of the Decorative Arts (exhibition photo) | FISE Galéria, Budapest, 2019
Fotó: Kránitz Tibor

Kaposvár, Pécs és Budapest szaktanáraiból szerveződtek, így a sokszínű alkotógárda lehetővé teszi, hogy a diákok többféle művészeti felfogással is megismerkedjenek. A lelkiismeretes, következetes szakmai munka következményeként a tanítványok közül sokan szerepelnek eredményesen a művészeti felsőoktatási intézmények felvételi vizsgáin és az országos középiskolai és vizuális versenyeken.

A 2018/2019-es tanévben 280 tanuló járt az iskolába. A jelenleg oktatott szakmai képzések közül a kiállításon azok a párhuzamos művészeti szakmai csoportok szerepeltek, ahol 4+1 éves rendben dekorátor-, divat- és stílustervező, grafikus-, kerámiaműves-, mozgókép- és animációkészítő, művészeti és médiafotográfus, textilműves- és festőszakmákat tanulnak a diákok.

A tanulókat elsősorban a designszakmák iránti fogékonyság és a kreatív tervezési és kivitelezési megoldásokban való jártasság jellemzi.

A második kiállítás

A debreceni Medgyessy Ferenc Művészeti Szakgimnázium kiállítása (részlet) | Works by students of the Medgyessy Ferenc Secondary School of Art, Debrecen (exhibition photo) | FISE Galéria, Budapest, 2019
Fotó: Komlódi Judit

A debreceni intézmény 34 éve Medgyessy Ferenc Gimnáziumként kezdte meg működését, majd 1998-ban nyerte el a művészeti szakközépiskola elnevezést is. 1995-től vált hivatalossá a képzőművészeti specializáció a gimnáziumi oktatásban. 1998-tól az érettségire épülő szakképzést is sikerült beindítani több OKJ (Országos Képzési Jegyzék) szerinti szakmában: az alkalmazott grafikával és a kerámiával debütált ez a képzési forma. Jelenleg háromféle művészeti képzés közül választhatnak a tanulók. Az egyik a művészeti szakgimnáziumi képzés festő, szobrász, tánc szakiránnyal: itt 4+1 évig tart a kiemelt művészeti oktatás. Ez a képzés még nagyon fiatal, idén végzett az első kifutó évfolyam. A másik fontos szak az emelt rajzú gimnáziumi osztály, ami egyidős az iskola alapításával, innen nagyon sok diák tanul tovább a Magyar

A debreceni Medgyessy Ferenc Művészeti Szakgimnázium kiállítása (részlet) | Works by students of the Medgyessy Ferenc Secondary School of Art, Debrecen (exhibition photo) | FISE Galéria, Budapest, 2019
Fotó: Komlódi Judit

Képzőművészeti Egyetemen, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemen, illetve a tanárképző szakokon. A harmadik és egyben legkiemelkedőbb képzés az érettségire épülő kétéves szakképzés, ami után OKJ-bizonyítványt kapnak a tanulók. Itt jelenleg a következő szakok indulnak: grafika, mozgókép és animáció, festő, keramikus. Ebben a formában két évig szinte csak szakmai tantárgyakat oktatnak, tulajdonképpen olyan, mint egy intenzív felvételi felkészítő. Az esély, hogy egy tanuló bejusson egy művészeti egyetemre, itt a legnagyobb.

Az iskola fő arculata a kortárs művészeti reflexiók középpontba állítása, az erős alapképzés, a kreativitás és a gyakorlati szakmai munka összehangolása. Remek műhelyek állnak rendelkezésre a leendő grafikusok számára. Bármilyen képgrafikai eljárást el tudnak itt sajátítani a litográfiától kezdve a szitatechnikáig, de nagyon jól felszerelt a kerámiaműhely is.

A FISE Galériában a képgrafika, festő, mozgókép és animáció szakos diákok válogatott kiállítása egyfajta merítés volt a szakokon készült éves feladatokról, projektekből.

A harmadik kiállítás

A budapesti Jaschik Álmos Művészeti Szakgimnázium jelenlegi formájában 2007 óta működik, a nagy múltú Dekorátor Iskola és az egykori Kézműipari Szakiskola utódjaként. Elmondható, hogy ez az ország legnagyobb képző- és iparművészetet oktató középfokú intézménye: körülbelül hétszáz tanulója van. A legkülönbözőbb művészeti szakokon folyik a képzés: grafikus, festő, szobrász, kerámiaműves, üvegműves, dekorátor, fotós, animációkészítő, valamint kiadványszerkesztő szakirányokban. A tanulók tisztelik és folytatják a szakma hagyományait, de fontos része a képzésnek a naprakész tudás és kreatív gondolkodás, problémamegoldás, továbbá nemzetközi csereprogramok révén a külföldi történések figyelemmel kísérése is.

A FISE Galériában a szintén több évtizedes múltra visszatekintő kerámia- és üvegekészítésen tanuló diákok munkáit láthattuk, az ő képzésükbe adott bepillantást a kiállítás.

A budapesti Jaschik Álmos Művészeti Szakgimnázium kiállítása (részlet) | Works by students of the Jaschik Álmos Secondary School of Art, Budapest (exhibition photo) | FISE Galéria, Budapest, 2019
Fotó: Kránitz Tibor

A három kiállítás meghatározó élményt jelentett a részt vevő középiskolás diákok számára, hiszen nem mindennapi lehetőség egy budapesti, belvárosi kiállítóteremben való megjelenés. A rendezés kapcsán debreceni és kaposvári diákok is szép számban érkeztek Budapestre, ők az éppen aktuális tálatokat, múzeumokat is meglátogatták.

A művészeti szakközépiskolák munkájának fontosságához nem fér kétség, ezek az iskolák a magyar művészet, a magyar iparművészet jövőjének a legfontosabb harcosai, ahol a jövő tehetségeit motiválják, a pályán elindítják. Feladatuk nem egyszerű. A mai korosztályok érdeklődése nagyon szerteágazó, nem mondhatnánk, hogy a különféle anyagok alakítása, a kétkezi alkotómunka állna ennek a központjában. Amennyiben a fiatal tehetségek mégis a vizuális művészetek felé fordulnak, többnyire a képzőművészeteket, a festészetet vagy a szobrászatot választják. Sokan nem is rendelkeznek információval az iparművészet műfajairól, nem találkoznak kortárs kerámia-, üveg-, ötvösművészetekkel. Még a grafikus, a

fotós, a designer, illetve a divattervező az, ami felmerül mint lehetséges pálya vagy karrier. Éppen ezért a Fialat Iparművészek Stúdiója Egyesület a szakma jövője szempontjából (így önmaga szempontjából is) fontosnak tartja és a jövőben is kiemelten támogatja az iparművészettel foglalkozó művészeti középiskolákban folyó munka segítését, a diákok tájékoztatását, mind vidéki FISE-kiállítások, találkozók szervezésével, mind budapesti bemutatkozási lehetőségek biztosításával.

MASCHER Róbert
formatervező, a FISE elnöke

.....
Az Országház egykori miniszterelnöki dolgozószobájának berendezéséről, benne Thék bútorairól és a restaurálás-rekonstrukció folyamatáról 2001/2. számunk 2–11. oldalán jelent meg gazdagon illusztrált beszámoló.

Egy élet „kötelez”

TÓTH SÁNDOR: OSZLOPPÁR

Pünkösdkor a budakeszi metodista templom terében életmű-kiállítás nyílt.¹ Tóth Sándor iparművész és grafikus textilből készült szobrai és oszlopai elevenen nőttek be a templom kiállítóterét, és betekintést nyerhettünk abba, hogy mire kötelezte el magát a művész életében és művészetében. A templomtér oltára felé vezető lépcsők egyik fokán oszloppár állt. Miről tanúskodik az alkotás? Elmúlt időkről? Párkapcsolatról? Vagy magának a textilművészetnek állít oszlopot? A mulandósággal dacol a művész? A márvány nemes anyagával vetekszik-e a kender, a szizál és a lágy pamut?

Tóth Sándor egész életén keresztül fonódik a szál. A textilművész a pályafutása kezdetétől elkötelezte magát a természetes szálak anyagok mellett. Legyen az a lágy pamut, a bézs árnyalatú, szálabb len vagy az érdekesebb tapintású kender, az idővel aranybarnává érlelődő szikárabb szizál, rézszál vagy farost. A műtárgyaiban használt anyagok mind élő, rostos szálak, amelyeket a művész feszesen befog, kötelekké sodor, szobraiba befon és faliképeibe szigorúan besző, s csak helyenként szabadít fel, old ki, vág fel vagy hagy kibomlani. Tóth műveinek szigora és redukáltsága minimalizmus textilben. A kunkarcagi származású művész „textil-minimalizmusát”² belsője és gyökerei diktálták: a föld szeretete, annak barnás, bézs színvilága és a pusztasíksága meghatározóak voltak számára. Legkorábbi horizontális szálvezetésű faliképeivel ellentétben az itt kiválasztott műtárgy a vertikális hangsúlyozza.

Formanyelvében az *Oszloppár* (1994) szigorúan tömör és redukált. Textilből kialakított felülete minden díszítéstől mentes. Ennek hátterében Tóth elkötelezettsége áll a népi használati tárgyak egyszerűsége és funkcionalitása iránt. Tagolását egyedül az alkalmazott anyagok természetes színárnyalatai és haptikus tulajdonságai határozzák meg. A magasabb oszlophengert alulról felfelé sávokra osztják a különböző textilek: a talapzatnál az érdes tapintású szizál, a kender világosabb, melegebb színű, majd sötétebb, szürkésbézs árnyalatai. Ezt követi a szikár szizál aranybarnává érlelődött, melegebb színsávja. Végül a

művész megismétli a kendert az oszlop bézs lezárásaként. Ezzel kontrasztban egy vakító fehér pamutkötelekkel szövött oszlopot állít párba.

TÓTH SÁNDOR: Oszloppár | Sándor TÓTH: Pair of columns 1994, kender, szizál, pamut, 134 x Ø 17 cm és 198 x Ø 17 cm
Fotó: Kreer Alexandra

Szálvezetésüket tekintve is ellentétben állnak a páros oszlopai. Az alacsonyabb oszlophoz Tóth a sűrű kendervetülékbe vaskos pamutköteleket sző, majd ezt a vízszintes láncú szötteset hengeríti fel, és állítja ki vertikálisan. A magasabb textiloszlophoz a spirálszövés technikáját alkalmazza, amelynél kender- és szizálkötelekből kosárszerűen építi fel a formát és köti egymáshoz a vízszintes kötél sorokat. Az *Oszloppárban* így felelgetnek egymásnak a vertikális és a vízszintes felületek. Műtárgyában egy sor ősi technika sokrétűsége mutatkozik meg: a kötél sodrás, a kosárfonás és a szőnyegszövés.

Az *Oszloppár* tértextil. Habár anyaga textil, önálló gondolathordozó, képzőművészeti alkotás. Tóth már a hatvanas évek végétől az „új textil” azon generációjához tartozott, amelynek tagjai újraértelmezték a textilt. „Kötelekként” ismerték, mert ez vált a kézjegyévé. Kötelekből szövött monoton és egyszínű „textilmezőinek”³ felületére köteleket varrva „textil domborműveket” alkotott. Textilműveiben a síkból egyre inkább a háromdimenziós tér felé lépett. A hetvenes évek elején membránszerű tértranszparenseket⁴ lógatott a térbe. Végül a nyolcvanas években megérkezett a textilszobrokhoz. Az *Oszloppár* című műve valójában textilből formált építészeti elem! Művésze nemcsak műfajhatárokat, hanem az iparművészet és képzőművészet közötti megkülönböztetés kérdését is feszegeti. Az 1996-ban, a 14. Magyar Textilbiennálén Szombathelyen kiállított *Oszloppár* című művével a textilművészetnek állított oszlopot, és szimbolikusan a mulandó és lágy anyagokkal követelt művészeti örökérvényűséget.

Tóth művésze sok esetben az emlékek és az elmúlás jegyeit viseli. Lehanyagult kultúráknak és emberpároknak állít kötélből oszlopokat és obeliszeket. „Textil-közületökké” hagyja megszilárdulni az egykoron élő és burjánzó növényeket. Magukat a textilből készült oszlopaikat is hagyja megroggyanni, felfeslenni, a kötél sodrását kibomlani. Fapalánkokhoz köti ezeket, így megtámogatja a puha, s magába roskadó, mulandó textilszobraikat, ahogy ezt az életmű-kiállításon szereplő további *Oszloppárok I-II-III.* illusztrálják. Gyakran lel a múlt töredékeire is: a volt kerítésük palánkdarabjaira, egy hámfára vagy a családjá öseinek dokumentumaira, például a kommunizmusban földjüket vesztett családjának birtoklevelére, egy-egy hagyatéki végrendeletre, egy családi füveskönyv lapjaira, öseinek felhalmozott tudására. Ezeket mind összegyűjti, megőrzi, beszövi, pótolja. A kötél személyes kézjeggyel írja tovább a sorokat. Textiloszlopokat állít melléjük. Hagyományt örökít és ment.

TÓTH SÁNDOR: Oszloppárok I-II-III. | Sándor TÓTH: Pairs of columns I-II-III 1994–1995, szizál, fa, 121 x Ø 15 cm, 128 x Ø 8 cm és 120 x Ø 15 cm
Fotó: Kreer Alexandra

Végezetül: egyik utolsó grafikáján 2009-ben gúzsba teszi, halomra hordja textiljeit, szobraikat és meggyújtja. Miért veti tűzbe alkotásait a művész? Mintha a gyehenna tüze tenné próbára, mi az, ami maradandó az életműből, és mi az, ami elmúlik. Maga a textil, a rostos szálak anyaga mind mulandó, könnyen szétfoszlik az idő múltával – műtárgyainak anyaga önmagában emlékeztet minket az elmúlásra. És mégis, Tóth Sándor textilalkotásaiban az egy-egy helyen elmeszelt sodort szál feszültsége kiszabaduló erő sugall. A szálakban és az élő rostokban rejlő élet jelei kipattannak, alkotóerejében kifejezésre törnek és gondolatok formájában képződnek le a mulandó anyagban. Így húzódik végig műalkotásaiban és életművében az élet szála.

KREER Alexandra
művészettörténész, a művész lánya

1. *Egy élet „kötelez”*. Tóth Sándor textilművész és grafikus életmű-kiállítása a budakeszi metodista templomban, 2019. június 8–30.
2. Tóth textilművésze stílisztikailag a minimalizmus 1960-as évekből képzőművészeti irányzatához sorolható. A jelzöt és bővebb irodalmat lásd Fitz Péternek A magyar textil kalandjai (1968–1986) című cikkében, in: *Eleven Textil 1968–1978–1988*. Szerk.

Herczeg Ibolya. Kiállítási katalógus. Múcsarnok, Budapest, 1988. 9–65.
3. Tóth természetes színű és anyagszerű textil faliképei párhuzamba állíthatók az 1950-es évek colourfield festészetével. Ezért a „textilmező” megnevezés.
4. *Ritmus* című, egyedi kombinált technikájú textil térelemével 1971-ben az 5. Lausanne-i Textilbiennálén nyert díjat.

Az Eurohíd Alapítvány hatodik alkalommal hirdetett pályázatot, idén Esztergom városa a téma. Az összművészeti pályázatra 2019. október 31-ig várják a műveket postán vagy futárral, személyes leadás esetén pedig október 4. és 27. között a Vármúzeum Rondella Galériájában. (Esztergom, Szent István tér 1.) A 2018-as Szent István-pályázatra érkezett munkák közül kettő kapott első díjat: Homolya Gábor *Korona* című alkotása és Fock Máté *Ereklye* című installációja.

Megújult programokkal várja a látogatókat a Nemzeti Filmtörténeti Élménypark, melyet a több mint százéves hajdani ózdi kohászati üzem területén hoztak létre 2016-ban. (Ózd, Gyár út 1.) Élethű filmes díszletek, archív filmtechnikai kiállítás, filmplakát-, jelmez- és díszlettervgyűjtemény mellett Green Screen lecsúszópálya is várja a bátrabb vendégeket.

Fotó: Komka Péter

A Matéria Művészeti Társaság kiállítása 2019. szeptember 5. és október 11. között látogatható az Újlipótvárosi Klub-Galériában. (Budapest XIII. ker., Tátra u. 20/b) A tárlaton tizenhat művész munkái szerepelnek.

„Művészet folyamatában” címmel 2019. szeptember 1. és október 6. között tanárok és diákok kiállítását rendezték meg az olaszországi Terniben, a Diocesano Egyházművészeti Múzeumban. A tárlat, melynek tizenhat magyar résztvevője van, az európai egyetemek Erasmus-kapcsolatait mutatja be az 1999 és 2019 között készült alkotásokkal.

Szabadkéz Galéria II. – A Magyar-Tár-Házban (Szihalom, Széchenyi István út 3.) 2019. augusztus 25-től október 24-ig látogatható a Szabadkéz Művésztelep zárókiállítása, melyen tíz művész mutatkozik be alkotásaival.

Téridő címmel Török Gábor tervezőgrafikus kiállítása látogatható 2019. szeptember 14. és október 10. között az Artézi Galériában. (Budapest III. ker., Kunigunda útja 18.)

A népművészet mesterei 2019 – Az 1953-ban alapított díjjal az idén augusztus 20. alkalmából tíz alkotót jutalmaztak: Bolvári Andrásné pingáló, Csipkés Vilmos Sándor mesemondó, Dervár Ferenc Kume énekes és tamburabrácsás, Dobcsák Béla juhász, Fetter Ferencné Boha Mária hímző, Jankovics Tamás fafaragó, Kiss Árpádné Veres Katalin palástkészítő, Luka Lajos kosárfonó, Tófalvi „Gödri” Árpád táncos és Tóth Ildikó kékfestő kapta meg az elismerő címet.

Magyar animációs alkotók I. – A Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézetének gondozásában megjelent a Documenta Artis sorozat második kiadványa, melyet Fülöp József és Kollarik Tamás szerkesztett.

Maurer Dóra kiállítása Londonban – A Tate Modernben 2019. augusztus 5-től 2020. július 5-ig a művész harmincöt munkáját mutatják be: grafikákat, fotókat, filmeket és festményeket. A képen Maurer Dóra *Relative Quasi Image* című munkája.

Fotó: Bozsó András

Gyermekrajzok a kamionokon – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Balesetmegelőzési Bizottság kezdeményezésére a biztonságos vezetésre figyelmeztető plakátokat helyeztek el a BI-KA Logisztika Kft. és a Nagy és Társa Kft. nemzetközi fuvarozásban is részt vevő harmincöt járművén. A plakátokat a szolnoki Magiszter Alapfokú Művészeti Iskola tanulói tervezték, rajzolták és festették. Évente több mint hatszáz ember hal meg Magyarországon közlekedési balesetben, ennek megelőzésére szeretnék az ötletgazdák, ha minél többen csatlakoznának kampányukhoz.

Új IC+ vonatok – Elkészült az első húsz, hazai gyártású IC+ szerelvény a szolnoki járműjavítási telepen, és elkezdődött további hetven gyártása. A modern, designos, praktikus, kényelmes, akadálymentesített kocsikban kerékpárok szállítására nyolc hely szolgál (kép), ahol a gu-

miabroncsokat is felfújhatják és az elektromos kerékpárok, illetve a kerekesszékek töltésére alkalmas dugaszoló aljzatok is találhatóak.

Fotó: MÁV

Linográfia címmel megjelent Lisányi Endre könyve, melyben három kortárs grafikusművész: Bugyi István József, Sinka Péter és Kun Péter alkotásait elemzi, valamint rövid áttekintést ad a linómetszet történetéről.

Árpád és vezérei – Az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékparkban avatták fel Klígl Sándor szoborcsoportját 2019. augusztus 2-án.

Panel – lét, közösség, esztétika – a lakótelepek hatvan éve címmel negyvenhárom művész munkáiból rendezett tárlatot a MODEM. (Modern és Kortárs Művészeti Központ, Debrecen, Baltazar Dezső tér 1.) Magyarországon hétszáznyolcvannyolcezer lakás található panelépületben, az alkotók a lakótelepi identitást, életérzést mutatják be a 2019. augusztus 3-án nyílt és november 17-ig látható kiállításon.

Harminc év csipkéi címmel a Magyar Népi Iparművészeti Múzeumban (Budapest I. ker., Fő u. 6.) 2019. augusztus 30. és október 12. között mutatkozik be a százkilencvenegy tagot számláló, harmincéves Magyar Csipkekészítők Egyesülete. A

varrott, rece- és vert csipkék idei témája a gránátalma volt. A legszébb pályamunkák is láthatók a kiállításon.

A kékfestés hivatalosan is a világ szellemi örökségének része lett, az erről szóló UNESCO-dokumentumot a pápai Kékfestő Múzeumban adták át. Magyarországon jelenleg hat kékfestő műhely működik, kelméikből függönyök, terítők, ruhák és dísz tárgyak készülnek.

Fotó: kekfesto.com

A Kecskeméti Textilművészeti Alkotóműhely és Szimpózium 2019. október 4. és 23. között fogadja a pályázatra jelentkezett művészeket. (Kecskeméti Alkotóház, Műkert 2.)

Költöznek a Néprajzi Múzeum mőtárgyai – Európa egyik legkorábbi, 1872 óta működő etnográfiai intézménye nagy volumenű mőtárgyköltöztetést hajt végre. A Liget Budapest projekt keretében világszínvonalú raktárbázist kapott, 2021-től pedig új épületben fogadja majd látogatóit. Több mint száz munkatárs dolgozik azon, hogy a költözés biztonságos legyen. Minden mőtárgyat kézbe kell venni, megtisztítani, azonosítani, fotózni, QR-kóddal ellátni. Mintegy kétszázötvenezer tárgy kel útra az afrikai törzsi maszkoktól a több száz darabból álló ikonosztázon át a papírbotlehekig. Az archívumi adattárban őrzött milliónyi dokumentum, kép, fotó és negatív is átkerül a Szabolcs utcai raktározási központba. A képen a restaurátor egy papírképet tisztít a csomagolás előtt.

Fotó: Illyés Tibor

MAGYAR IPARMŰVÉS ZET

HUNGARIAN APPLIED ARTS

2019/6

FŐSZERKESZTŐ:

Simonffy Szilvia – művészettörténész

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Dávid Katalin – művészettörténész
Dvorszky Hedvig – művészettörténész
Ernyey Gyula – designer, szaktörténész
Fekete György – belsőépítész, iparművész
Feledy Balázs – művészetkritikus
Mascher Róbert – designer
Mezei Gábor – belsőépítész
Ritoók Pál – művészettörténész
Scherer József – designer
Schrammel Imre – keramikus és porcelántervező

OLVASÓSZERKESZTŐ:

Antal Mariann

SZERKESZTŐK:

Szabó Emma Zsófia – művészettörténész
Veress Kinga – művészettörténész
Wehner Viola – művészettörténész

HÍRSZERKESZTŐ:

Nagy Franciska

FORDÍTÓ:

Pokoly Judit

FELELŐS KIADÓ:

Nemzeti Művészeti
és Kulturális Kapcsolatok Alapítványa

GAZDASÁGI VEZETŐ:

Anda Judit
Telefon: +36 20 299 0767

LAPALAPÍTÓK:

Fekete György
N. Dvorszky Hedvig
Schrammel Imre

SZERKESZTŐSÉG:

1034 Budapest, Makovecz Imre utca 25.
Telefon/fax/üzenetrögzítő: (+36 1) 400 7897
Szerkesztőségi asszisztens: Meszleny Anna
Fogadóóra: szerdán, előzetes egyeztetéssel
E-mail-cím: magyariparmuveszet@gmail.com
Honlap: www.magyar-iparmuveszet.hu

E szám lapzártája: 2019. szeptember 10.

Arculaterv: Scherer József
Grafikai tervezés: Nagy Norbert
Nyomás: Pharma-Press Kft.

facebook.com/magyariparmuveszetfolyoirat

A folyóiratban közölt szövegek és fotók szerzői jogvédelem alatt állnak. Utánnomásuk, fénymásolóval való sokszorosításuk csak a kiadó előzetes hozzájárulásával engedélyezett.

ISSN 1217- 839X

Évente nyolcszor megjelenő folyóirat
Új folyam 26. – 2019/6 (október)

A MAGYAR IPARMŰVÉS ZET AZ ALÁBBI MÚZEUMOKBAN, GALÉRIÁKBAN ÉS KÖNYVESBOLTOKBAN KAPHATÓ

Corvina Könyvesbolt (7621 Pécs, Széchenyi tér 8.)
Éghajlat Könyves Kávézó (1117 Budapest, Karinthy Frigyes út 9.)
FUGA Budapesti Építészeti Központ (1052 Budapest, Petőfi Sándor utca 5.)
Írók Boltja (1061 Budapest, Andrássy út 45.)
Műcsarnok (1146 Budapest, Dózsa György út 37.)
Palmetta Design és Textilművészeti Galéria
(1111 Budapest, Bartók Béla út 30.)
Ráth György-villa (1068 Budapest, Városligeti fasor 12.)
Tündérkert Galéria és Közösségi Tér (1036 Budapest, Bécsi út 53–55.)

KÜLFÖLDÖN TERJESZTI:

Batthyány Kultur-Press Kft.
H-1014 Budapest, Szentháromság tér 6.
Tel.: (+36 1) 489 0120, (+36 1) 212 5303

A folyóirat korábbi példányai a szerkesztőségben megvásárolhatók.

Egy példány ára: 1390 forint.
Előfizetési díja egy évre: 10 000 forint.

A lap előfizethető a Nemzeti Művészeti és Kulturális Kapcsolatok
Alapítványa 10402166-21629389-00000000 számlaszámán
vagy a szerkesztőségtől kért postautalványon.

E számunk megjelenését
a Nemzeti Kulturális Alap Iparművészet Kollégiuma
és a Magyar Művészeti Akadémia
támogatta.

MAGYAR

ÖRÖKSÉG

ANIMÁCIÓ | BELSŐÉPÍTÉS ZET | BŐRMŰVÉS SÉG | DIGITÁLIS MŰVÉS ZETEK
DIVATTERVEZÉS | IPARI FORMATERVEZÉS
KÁRPITMŰVÉS ZET | KERÁMIA- ÉS PORCELÁN MŰVÉS ZET | KÖRNYEZETTERVEZÉS
LÁTVÁNYTERVEZÉS | ÖTVÖSSÉG ÉS FÉMMŰVÉS SÉG | TERVEZŐGRAFIKA
TEXTILMŰVÉS ZET | ÜVEGMŰVÉS ZET

